

Lääne maakonna arengustrateegia 2020+

Haapsalu, jaanuar 2015

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. LÜHENDID	5
2. LÄÄNEMAA ÜLDANDMED	6
3. VÕTMEVALDKONNAD	7
4. OLEMASOLEV OLUKORD	8
4.1. Elukeskkond	8
4.1.1. Inimressurss	8
4.1.2. Asustus	9
4.1.3. Haridus	13
4.1.4. Sotsiaaltoetused ja tervishoid	13
4.1.5. Kultuur	15
4.1.6. Sport	17
4.1.7. Noorsootöö	18
4.1.8. Siseturvalisus	19
4.1.9. Erasektori esmatasandi teenused	20
4.1.10. Ühistransport	21
4.2. Looduskeskkond	22
4.2.1. Kaitsealad	22
4.2.2. Rohelise ja väärtuslikud maastikud	24
4.2.3. Loodusressurss	24
4.3. Majanduskeskkond	27
4.3.1. Ettevõtlus	27
4.3.2. Tööhõive	28
4.3.3. Teed ja tehnorajatised	29
4.3.4. Energeetika, andmeside, sooja- ja jäätmemajandus	31
4.3.5. Ettevõtlusalad ja kompetentsikeskused	33
4.3.6. Külastuskeskkond	34
4.4. Institutsionaalne suutlikkus	36
4.4.1. Kovid	36
4.4.2. LMV	37
4.4.3. Maakondlikud arendusorganisatsioonid	37
4.4.4. Kodanikuühiskond	38
5. SWOT	40
6. VISIOON	41
7. STRATEEGILISED EESMÄRGID AASTAKS 2020+	42
8. VÕTMEVALDKONDADE ÜLD- JA ALAEESMÄRGID	43
8.1. Elukeskkond	43
8.2. Looduskeskkond	52
8.3. Majanduskeskkond	54
8.4. Institutsionaalne suutlikkus	59
9. MAAKONDLIKUD TARISTUOBJEKTID	62
10. STRATEEGIA ELLUVIIMINE	68
10.1. Strateegia organisatsioon	68
10.2. Rahastamine	71
10.3. Mõõdikud	71
10.4. Seire	72

SISSEJUHATUS

Lääne maakonna arengustrateegia on pikaajaline ning tulevikku suunatud plaan. Strateegia sõnastab tulevikupildi ja eesmärgid, kuhu tahame jõuda aastaks 2020+. Kavandatud abinõud ning elluviidavad tegevused peaksid koosmõjuna tagama edu selles, mida tahame saavutada. Käesolev dokument on eelkõige maakonna arendus- ja katusorganisatsioonide kokkulepe, millisena tahame näha oma elu-, loodus- ja majanduskeskkonda. Sisend on saadud maakonnaplaneeringu ülevaatamise tulemustest, arendusorganisatsioonide, kohalike omavalitsuste ja maakonnatasandi valdkondlikest arengukavadest. Strateegia eesmärgid on seatud aastaks 2020+, mis tähendab seda, et strateegia vaadatakse uuesti üle hiljemalt 2020. aastal, pärast Euroopa Liidu käesoleva eelarveperioodi lõppu.

Esimene maakonna arengustrateegia kinnitati koostööorganisatsioonide poolt 2007. aastal ja seda uuendati 2011. Seniste strateegiate miinuseks on neis püstitatud eesmärkide liigne ambitsioonikus ning elanikkonna vähenemise ja vananemisega mitteametamine. Uues arenguplaanis tuuakse välja kõige põhilisemad probleemid ning pakutakse välja tegevusi ja investeerimisobjekte, mida rahastades saavutatakse kõige suurem positiivne mõju. Strateegias kirjeldatud maakonna arengu kitsaskohad ja eripärad on aluseks maakonna konkurentsivõime tugevdamise kava koostamisel. Lähiaastatel on võetud erilise tähelepanu alla ettevõtluse ja töökohtade loomise toetamine ning tööhõive suurendamine. Ettevõtluse ja külastuskeskkonna arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse ja turismi arengukavades, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatuks lisadeks.

Teiseks kitsaskohaks on, et valdkondlikud ministeeriumid ei ole seni arvestanud kohaliku initsiatiiviga. Regionaalarengut koordineeriv ministeerium püüab korraldada koostööd erinevate ministeeriumide vahel, et maakonna strateegilised dokumendid oleksid edaspidi aluseks riigieelarveliste ja Euroopa Liidu vahendite suunamisel. Esmakordselt on kõikide maakondade arengudokumentide koostamise aluseks ühtsed juhendmaterjalid.

Vabariigi Valitsus algatas 2013. a kõikide maakondade maakonnaplaneeringute koostamise. Sellest tulenevalt ühildatakse Läänemaal maakonna arengustrateegia ja maakonnaplaneeringu koostamise tegevused – strateegias sisalduv on maakonnaplaneeringu lähteseisukohtadeks, planeering on strateegia ruumiline kirjeldus. Lääne maakonnaplaneering koostatakse aastaks 2030+. Strateegias on neli võtmevaldkonda: elukeskkond, looduskeskkond, majanduskeskkond ja institutsionaalne suutlikkus, maakonnaplaneeringus käsitletakse neist kolme esimest. Maakonnaplaneeringu valmimisel korrigeeritakse vajadusel arengustrateegiat.

Strateegia esimese peatükis seletatakse lahti dokumendis kasutatud mõisted. Teises antakse lühiülevaade maakonnast ning kolmandas käsitletakse võtmevaldkondi ning tuuakse ära arengustrateegia ja maakonnaplaneeringu seos.

Võtmevaldkondade olemasolevat olukorda kirjeldatakse neljandas peatükis, mis on omakorda jaotatud alavaldkondadeks. Kõikides alavaldkondades tuuakse välja põhilisemad maakonnatasandi probleemid. Elukeskkonna peatükis kirjeldatakse maakonna rahvastiku koosseisu ja asustuse muutusi kahe rahvaloenduse (2000 ja 2011) alusel, millele on lisatud rahvastikuprognosis aastani 2020. Seejärel käsitletakse ruumilise planeerimise põhimõtteid ja sellega seonduvaid probleemseid teemasid. Seejärel olulisemad probleemid järgmistes valdkondades: haridus, sotsiaaltoetamine ja tervishoid, kultuur, sport, noorsootöö, turvalisus, ühistransport ja erasektori esmatasandi teenused.

Looduskeskkonda kirjeldavas teises alapeatükis selgitatakse kaitsealade, väärtuslike maastike ja rohevõrgustiku planeerimise kitsaskohti ning maakonna loodusressursi olukorda.

Majanduskeskkonna peatükis käsitletakse tööhõive, teede, sadamate, tehnorajatiste ja energeetika olukorda ning probleemkohti. Eraldi tuuakse välja ettevõtlusalade seis, maakonna kompetentsikeskuse ning külastuskeskkonna arenguvajadused.

Maakonna institutsionaalne suutlikkus kui neljas võtmevaldkond on kirjeldatud järgmistes alapeatükkides: kohalikud omavalitsused, maavalitsus, maakondlikud katusorganisatsioonid ja kodanikuühiskond.

Viies peatükk sisaldab maakonna nõrkusi, tugevusi, võimalusi ja ohtusid (SWOT). Kuuendas kirjeldatakse maakonna pikaajalist visiooni aastateks 2020+ ja seitsmendas nimetatakse kuus maakonna strateegilist eesmärki.

Kaheksandas peatükis on kirjeldatud kõikide valdkondade maakonnatasandi eesmärgid ja nende saavutamiseks plaanitavad tegevused.

Üheksandas peatükis nimetatakse maakondliku tähtsusega (strateegilised) taristu objektid.

Kümnendas kirjeldatakse strateegia organisatsiooni, selle elluviimise, rahastamise ja seire korraldamist ning loetletakse mõõdikud, millega mõõdetakse eesmärkide saavutamist.

Viimases, üheteistkümnendas peatükis viidatakse strateegia koostamisel kasutatud allikatele.

Erinevate valdkondade probleemid ja arengusuunad on põhjalikumalt kirjeldatud valdkondlikes arengukavades,

1. LÜHENDID

EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EL	Euroopa Liit
FIE	füüsilisest isikust ettevõtja
HKHK	Haapsalu Kutsehariduskeskus
HNRK	Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
KKK	Keskkonnaamet
KKLM	Kodukant Läänemaa MTÜ
KOV	kohalik omavalitsus
LETS	Läänemaa Elukeskkonna Tuleviku-uuringute SA
LMV	Lääne maavalitsus
LMV APO	Lääne maavalitsuse arengu- ja planeeringuosakond
LMV HSO	Lääne maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakond
LOVL	Läänemaa Omavalitsuste Liit
MNT	Maanteeamet
MTÜ	mittetulundusühing
PERH	SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla
PK	paikkonna keskus (kandi keskus)
SA	sihtasutus
SA LAK	SA Läänemaa Arenduskeskus
TERE KK	Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus
TLÜ HK	Tallinna Ülikooli Haapsalu kolledž
TK	teeninduskeskus
TPK	toimepiirkonna keskus
TTPK	tugi-toimepiirkonna keskus

2. LÄÄNEMAA ÜLDANDMED

Läänemaa on Eesti mandriosa läänepoolseim maakond ning jääb Eestit läbivatest olulisematest magistraalteedest kõrvale. Läänemaa sadamate – Rohuküla ja Virtsu kaudu toimub ühendusepidamine Hiiumaale ja Saare maakonnale ning Vormsiga.

Joonis 1. Lääne maakonna paiknemine

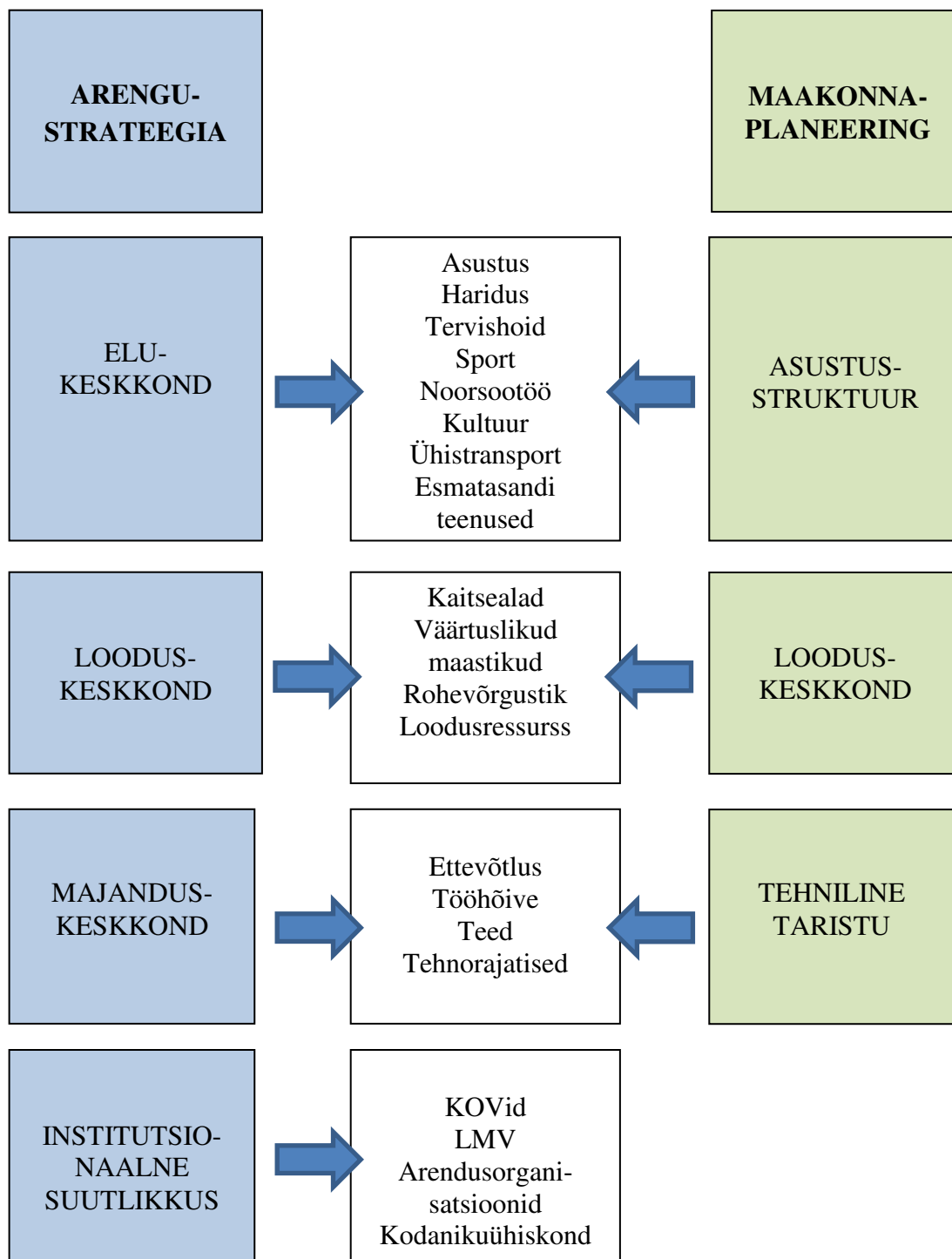
Allikas: Statistikaamet

Lääne maakonna pindala on 2413 km² s.o 5,55 % Eesti territooriumist. Meil elab 24 232 inimest, see on 10 inimest ruutkilomeetri kohta (võrdluseks: Eesti keskmine on 30 in/km²) ning selle näitajaga oleme mandri-Eesti kõige hõredamini asustatud maakond. Nelja Läänemaa omavalitsuse (Nõva, Vormsi, Martna ja Noarootsi) elanike arv on alla 1000.

Maakonna rannajoone pikkus on 375,5 km, suurimad saared on Vormsi ja Osmussaar. Mets katab 51,4% maakonnast. Läänemaa on Eesti kõige kaitstum maakond – looduskaitsealade alusel kaitse alla võetud objektid moodustavad maakonna pindalast 32%. Läänemaa suurim kaitseala on Matsalu rahvuspark.

Lääne maakond koosneb 10 omavalitsusüksusest: Haapsalu linnast ja Ridala, Lääne-Nigula (moodustatud 2013. a Oru, Risti ja Taebla valla ühinemise tulemusena), Martna, Kullamaa, Hanila, Nõva, Noarootsi, Vormsi ja Lihula valdadest. Maakonna keskus on Haapsalu linn, linnaõigused on ka Lihula linnal. Läänemaal on kuus alevikku: Palivere, Paralepa, Risti, Taebla, Uuemõisa ja Virtsu ning 236 küla.

3. VÕTMEVALDKONNAD

4. OLEMASOLEV OLUKORD

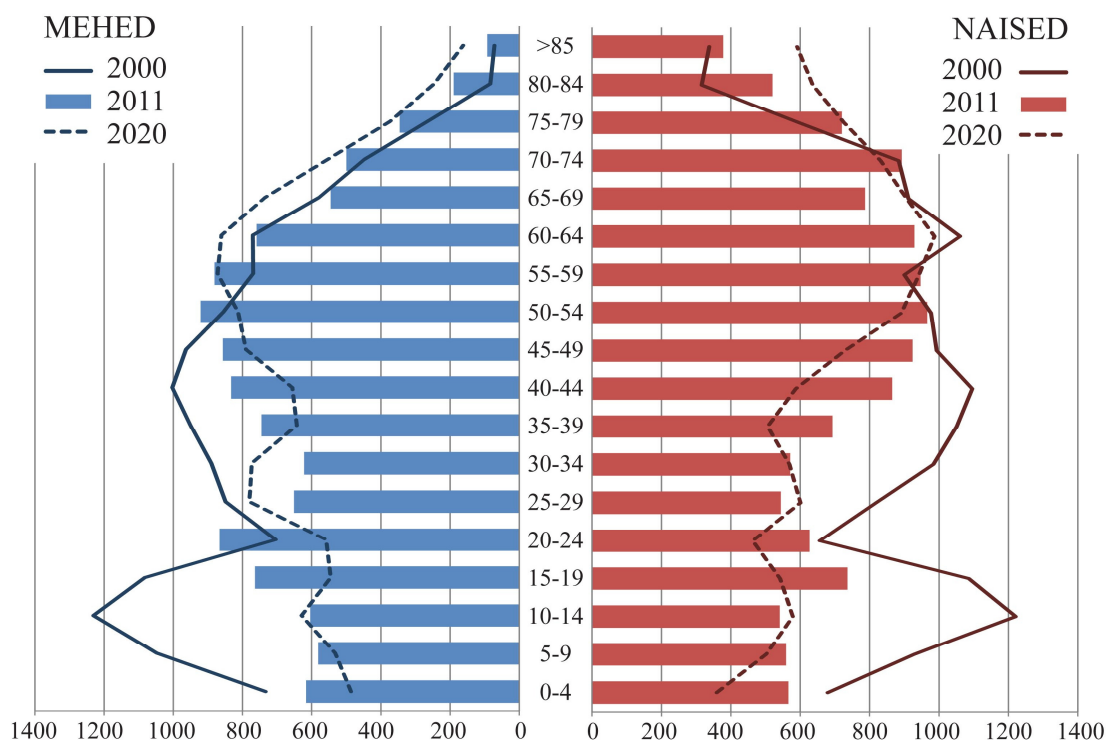
4.1. Elukeskkond

4.1.1. Inimressurss

31. detsember 2013. aasta seisuga elas maakonnas Statistikaameti andmetel 24 232 inimest, neist 11 539 meest (47%) ja 12 784 naist (53%). Võrreldes 2000. aasta rahvaloendusega on Läänemaa kaotanud üle 4000 inimese. Statistikaameti rahvastikuproгноosi kohaselt väheneb aastaks 2020 elanike arv 23 058-ni, 2030 aastaks 20 822-ni. Rahvaarvu muutusel on kaks komponenti: loomulik iive ja välisränne, mis mõlemad on negatiivsed. Rahvastikuproгноosi kohaselt tõuseb elanike arv vaid Harju ja Tartu maakonnas. Võrreldes ülejäänud maakondadega on Lääne, Pärnu ja Raplamaa elanike vähenemine siiski väiksem.

2000. ja 2011. aasta rahvaloenduste vahelisel ajal on enim kahanenud laste arv 41%, tööealiste inimeste arv on kahanenud 15%, 65aastaste ja vanemate arv on kasvanud 11%. Rahvastikuproгноosi kohaselt kahaneb aastaks 2020 (võrreldes 2011. aasta rahvaloendusega) laste arv 11%, tööealiste elanike arv 11%, 65aastaste ja vanemate arv kasvab 16%.

Joonis 2. Lääne maakonna rahvastikupüramiid aastatel 2000, 2011 ja 2020

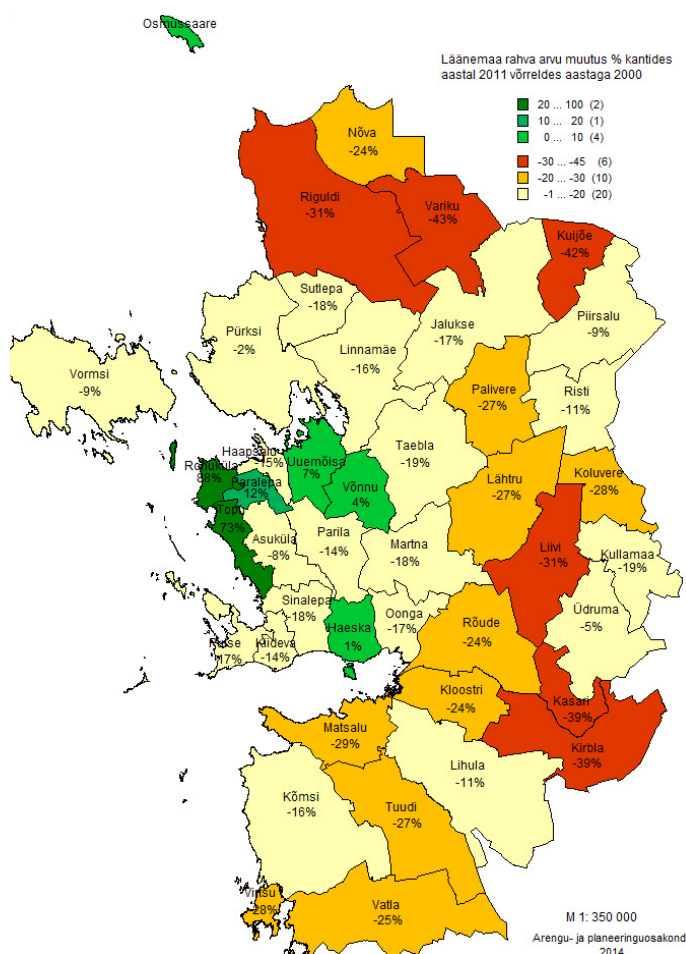
Allikas: Statistikaamet

4.1.2. Asustus

Läänemaal on kaks linna: Haapsalu ja Lihula ning kuus alevikku: Palivere, Paralepa, Risti, Taebla, Uuemõisa ja Virtsu, nendes elab 64% kõikidest läänemaalastest. Tiheasustusalade elanike arv on tegelikult veelgi suurem, sest väiksemad keskused on hajaasustusega külade osad ja nende elanike arv raskesti kindlaksmääratav. Enamik Läänemaa elanikkonnast ja olulisematest asulatest on koondunud kahe põhimaantee – Ääsmäe-Haapsalu-Rohuküla ja Risti-Virtsu maantee lähiumbrusse. Mainitud alal elab 82% läänlastest.

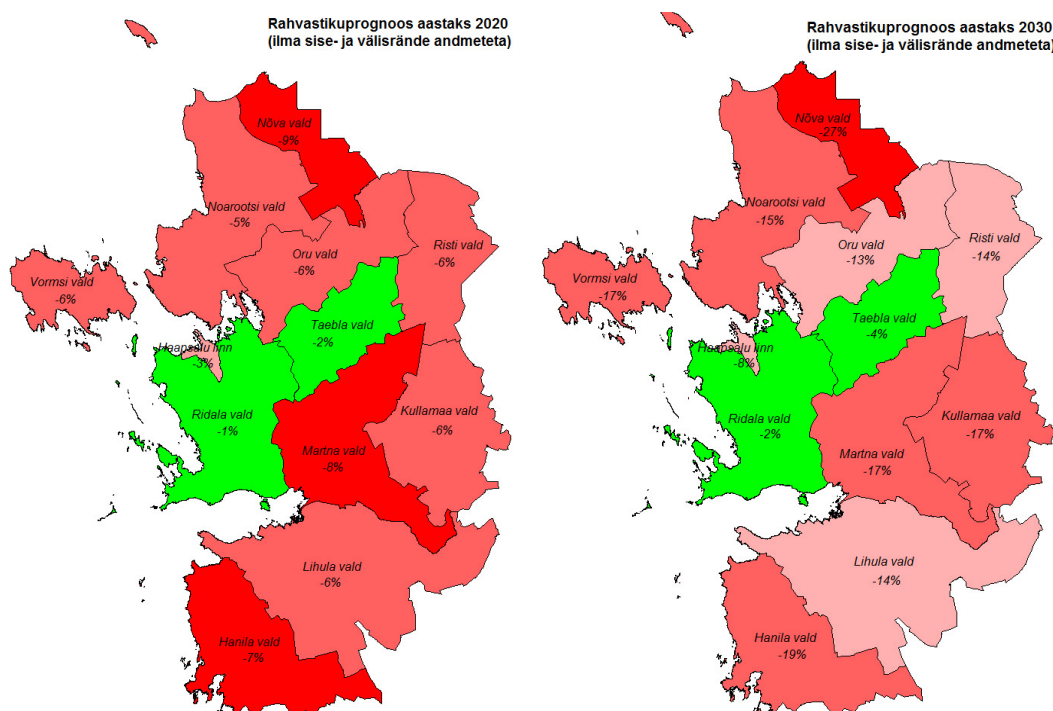
Nii suuri asustuse struktuurimuutusi, kui viimasel kümnel aastal, pole Eestis kunagi olnud. Rahvaloenduste vahelisel ajal, aastatel 2000-2011 on rahvaarv Haapsalu linnas kahanenud 15 % ja Lihula linnas 11 %. Elanike arv on kahanenud kõigis valdades va Ridala vald, kus ilmselt tänu Haapsalu elanike valglinnastumisele on toimunud ligi 2% kasv. Enim elanikke on kaotanud Haapsalu-Tallinna majanduskoridorist kaugemal paiknevad Nõva, Kullamaa, Hanila ning Martna vald. Kui hajaasustusaladel on rahvaarv vähenenud pigem mõõdukalt, siis murettekitavalt järsult on rahvaarv kahanenud endistes majandikeskustes.

Joonis 3. Läänemaa paikkondade (kantide) rahvaarvu muutus aastatel 2000-2011

Sarnane tendents jätkub ka tulevikus. Statistikaameti koostatud ilma sise- ja välisrändeta (loomulik iive) rahvastikuproгноosi kohaselt väheneb aastaks 2020 elanike arv enim Nõva, Martna ja Hanila valdades. Väikseim kahanemine on Haapsalu-Tallinna majanduskoridori ääres paiknevas Ridala ning Lääne-Nigula (endine Taebla, Oru ja Risti) valdades ja Haapsalu linnas. Aastaks 2030 väheneb elanike arv enim Nõva vallas, veidi väiksem on kahanemine Vormsi, Noarootsi, Martna, Kullamaa ja Hanila valdades.

Joonis 4. Läänemaa valdade rahvastikuproгноos (ilma sise- ja välisrändeta) aastaks 2020 ja 2030

Allikas: Statistikaamet, 2013

Lääne maakonna keskuseks ja maakondlikuks toimepiirkonna keskuseks (TPK) on Haapsalu linnastu (koos Paralepa ja Uuemõisa alevikega), mille toimepiirkond jääb Matsalu lahest põhja poole. Looduslikust ja ajaloolisest eripärast tulenevalt on maakonnatasandi tugi-toimepiirkonna keskuseks (TTPK) Lihula linn, mis pakub teenuseid Matsalu lahest lõuna- ja idapool. Toimepiirkonna keskustega on halvasti seotud eelkõige Vormsi, Noarootsi, Nõva, Kullamaa-Koluvare ning Hanila valla lõunaosa.

Haapsalus ja Lihulas on kättesaadavad heal tasemel kõik igapäevaselt vajalikud teenused. Erinevus kahe keskuse vahel tuleneb eelkõige pakutavatest töökohtadest ja haridusvõimalustest (kõrg- ja kutseharidus). Ka riigiasutused paiknevad eelkõige Haapsalus. Samal ajal on viimastel aastatel mitmed riigiasutused maakondades oma esindused sulgenud, alles on jäänud klientide otsese teenindamisega seotud struktuuriüksused.

Väljaspool toimepiirkonna keskusi iseloomustab teenusbaasi ruumiline hajutus ning vähene kvaliteet, mis pole väheneva rahvastiku tingimustes jätkusuutlik. Teenuste kvaliteedi tagamiseks on vajalik teenusbaasi optimeerimine ning ruumiline koondamine. Välja tuleb töötada hästisidustatud toimepiirkonna- ja teeninduskeskuste võrgustik võttes aluseks Siseministeeriumi poolt koostatud juhendmaterjali (vt. lisa 1). Väljakujunenud teenusbaasiga jätkusuutlikud teeninduskeskused on Kullamaa, Taebla, Virtsu, Kõmsi, Linnamäe, Martna, Palivere, Panga küla, Pürksi ja Risti. Eraldi käsitlust vajavad saared ja nõ maismaasaared – eelkõige Nõva ja Vormsi, kus tagamaa elanike vähesusest hoolimata on vajalik tagada optimaalne teenusbaas.

Probleemid:

- Haapsalu ja Lihula toimepiirkonna keskusena toimimist raskendab töökohtade vähesus
- Toimepiirkonna keskustega on halvasti seotud eelkõige Vormsi, Noarootsi, Nõva, Kullamaa-Koluvere ning Hanila valla lõunaosa
- Teenuste ruumiline hajutus hajaasustuses, puudulik KOVide koostöö teenuste pakkumisel
- Teeninduskeskuste rohkus ning nendes pakutavate teenuste dubleerimine Haapsalu-Tallinn majanduskoridoris
- Pakutavate teenuste vähenemise oht erandolukorras olevates piirkondades – saartel ja nõ maismaasaartel (Vormsi ja Nõva)

Ruumiline planeerimine

Eestis koostatakse nelja liiki planeeringuid: üleriigiline planeering, maakonnaplaneering, üldplaneering ja detailplaneering. Üleriigilise planeeringu ja maakonnaplaneeringute koostamine on riigi ülesanne, üld- ja detailplaneeringuid koostab ja korraldab kohalik omavalitsus. Üldisemad planeeringud on aluseks täpsematele.

Lääne maakonnaplaneering kehtestati aastal 2000, seda on täpsustatud 4 teema osas: väärtuslikud maastikud ja rohevõrgustik (2005), sotsiaalne infrastruktuur (2009) ning tuulepargid (2013). Hetkel on koostamisel Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV elektriliini ja Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudtee teemaplaneeringud. Kuna kehtiv maakonnaplaneering on sisuliselt vananenud, algatati 2013. aastal uue maakonnaplaneeringu koostamine.

Kõikidel Läänemaa omavalitsustel on olemas kehtivad üldplaneeringud, kuid need on kehtestatud erinevates sotsiaalmajanduslikes oludes ning erinevate planeerimist ja ehitamist reguleerivate õigusaktide kehtivuse ajal: **2003** - Lihula, Hanila, Noarootsi (täpsustatud rannalade (2006), Aulepa tuulepargi (2007), miljööväärtuslike hoonestusalade (2007) ja elamualade (2009) teemaplaneeringutega); **2005** – Vormsi; **2006** – Haapsalu; **2007** - Kullamaa, Martna, Risti; **2008** – Oru; **2009** , Taebla; **2010** – Ridala; **2011** – Nõva. Peagi on jõustumas uus planeerimisseadus, millega muutub taas ruumilise planeerimise reeglistik.

Läänemaa valdade üldplaneeringuid iseloomustab liiga rangete tingimuste seadmine üksikute hoonete (mitte uute tiheasustusalade) ehitamisele hajaasutuses. Näiteks nähti majanduskasvu aastate optimismis üldplaneeringutega ette elamumaade rohket laienemist, millele on paljudes üldplaneeringutes kehtestatud detailplaneeringu koostamise kohustus. Enamikel juhtudel oleks hajaasutuses otstarbekas ehitamist reguleerida omavalitsuse poolt väljastatavate projekterimistingimuste alusel.

Tabel 1. Läänemaal algatatud ja kehtestatud detailplaneeringud aastatel 2003-2013

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A	K
Haapsalu	3	7	17	11	15	20	19	20	18	15	15	17	3	8	6	8	4	6	6	3	3	4
Hanila	4	2	5	3	7	3	5	2	6	3	3	2	4	4	2		1	1	2	3	1	3
Kullamaa					4				1		1				1		1	1	1			
Lihula			4	3	3	2	5	2	6	2	4	5	1	2	3	2	2		2	2	3	2
Martna					1		1		1	1					1		2					1
Noarootsi	11	1	17	11	6	10	28	10	32	28	10	23	2	7	7	6	7	2	6	4	2	4
Nõva	1	1	4	3	5		8	1	7	3	1	1		2	1		1	1	1		1	
Oru					2		10	1	4	1	1	3	1	2		1						
Ridala		2	18	11	19	8	28	8	40	28	16	18	3	10	6	3	5	9	1	4	2	
Risti			2	1	1		2	1	1		1	2	2	1		3	2	1	2	1	1	
Taebala		3					3	1	7	1	2	3		1	1				1		2	1
Vormsi			2		5		5		4	2		3	3	3		1	1	1	2			1
KOKKU	19	16	69	43	68	43	114	46	127	84	54	79	19	40	27	25	25	22	24	18	12	16

Viimase 10 aasta aktiivseim ehitus- ja planeerimistegevus on olnud Haapsalu linnas ning sellega piirneval territooriumil. Majanduskasvu aastatel koostati linna lähialadele mitmeid ruumilise kvaliteedita detailplaneeringuid kompaktsete elamualade rajamiseks. Paljud neist ei ole tänaseni kehtestamiseni jõudnud, kehtetuks on tunnistatud üks detailplaneering.

Väljaspool Haapsalut on populaarseimateks elamuehituse piirkondadeks Noarootsi ja Ridala valla rannikualad. Paljud elamualad on välja kujunenud endistest puhkealadest (suvila- ja aianduskooperatiividest). Hoonestus on laienenud mere suunas ja paljuski on ära kadunud avalikus kasutuses olevad looduslikud alad ning ligipääsud randa. Maakonnas puudub ühtne praktika ranna- ja kalda ehituskeeluvööndi laiuse määratlemisel (seotud metsamaa olemasoluga) ning ehituskeeluvööndi vähendamisel.

Probleemid:

- Olemasolevate asulate tihendamise asemel on planeeritud rohkelt uusi, kompaktse asustusega asulaid
- Detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude rohkus hajaasutuses muudab arendustegevuse sh elukoha soetamise aeganõudvaks ning kulukaks
- Rannaalade ehitustingimused on raskesti arusaadavad
- Puhkepiirkondade väärtus on vähenud alade killustatuse ning raskendatud ligipääsude tõttu
- Avaliku külastustaristu paiknemine eramaadel raskendab selle hooldamist

4.1.3. Haridus

Lääne maakonnas on haridusteenus kättesaadav igal haridustasemel – alates lasteaeast, mis on olemas igas omavalitsuses ning kus on lasteaiakohad tagatud kõikidele soovijatele, kuni maakonnakeskuses pakutava kutse- ja kõrghariduseni. Kvaliteetse hariduse all mõtleme pädevate pedagoogide olemasolu, kaasaegset õppekeskkonda ning tugisüsteemide olemasolu, mis toetaks õpilaste koolisüsteemis püsimist. Maakonna keskmised riigieksami tulemused on võrreldavad riigi keskmistega, seega võib öelda, et maakonna koolidest saadavad teadmised ja oskused on heal tasemel.

Läänemaal on 24 üldhariduskooli umbes 2800 õpilasega. Väikseim kool 10 õpilasega Kasari Põhikool (6-klassiline), suurim 560 õpilasega Haapsalu Põhikool. Õpetajaid on u 380. Üldhariduskoolidele lisaks on maakonnas Haapsalu Kutsehariduskeskus u 700 õpilase ja 70 õpetajaga ja kus õpetatakse erialasid 7 õppekavarühmas: ehitus, disain ja käsitöö, äriteenused, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, puitmaterjalide töötlus, tervishoid ja sotsiaalteenused; turismi-, toitlustus- ja majutusteenindus. TLÜ Haapsalu Kolledžis on üliõpilasi u 230, tasemeõppe erialadeks on tervisejuht, liiklusohutus, rakendusinformaatika, käsitöö ja disain ning õpetajate ümberõpe haridustehnoloogia valdkonnas. Lisaks tegeldakse 2010. aastal loodud Tervisedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskuses (TERE KK) koostöös Haapsalu Neuroloogilise Rehabilitatsioonikeskusega (HNRK) ravimuda uute kaasaegsete ja teaduspõhiste kasutusvõimaluste uurimisega ning maakonna elanike liikumis- ja tegutsemisvõime hindamise, preventsiooni ja taastamisega.

Probleemid

- Õpilaste arvu vähenemine, nii üldise elanike arvu vähenemise kui ka õpirände tõttu
- Õpetajate pedagoogiliste kompetentside mittevastavus tänapäevasele õpikäsitusele, millest tuleneb vähene õpilaste individuaalsuse ja huvidega arvestamine
- Maakonna õpetajate aina suurenev keskmine vanus
- Tugisüsteemide puudulikkus
- Vananev ja liiga suur infrastruktuur, uuendamist vajavad õppekeskkond ja õppebaasid
- Lastevanemate ja kogukonna vähene kaasamine
- Huvihariduse halb kättesaadavus maapiirkondades

4.1.4. Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid

Sotsiaalhoolekanne

Läänemaa sotsiaalvaldkonna tegevused ja teenused lähtuvad maakonna elanike vajadustest ning riigi ja omavalitsuste võimekusest. Demograafiline olukord (elanikkonna vananemine), hajaasustus ning palju üksik elavaid eakaid inimesi, seab üha suuremad ootused hoolekande- ja tervishoiusüsteemile. Suureneb vajadus avahooldusteenuste (teenused, mis parandavad toimetulekut kodustes tingimustes) ning pikaajalise hooldus- ja õendusabi teenuste järele.

Nii riiklikud kui kohalike omavalitsuste poolt pakutavad teenused ei ole üle maakonna võrdselt ja kliendi vajadustele vastavas mahus kättesaadavad. Suurim sotsiaalteenuste osutaja maakonnas on Haapsalu linn (Haapsalu Sotsiaalmaja, SA Haapsalu Hoolekandekeskus, SA Läänemaa Haigla, MTÜ Läänemaa Naiste Tugikeskus, Läänemaa Kriisiabikeskus, Sotsiaalhoole Ühing).

Kuna kõiki vajaminevaid teenuseid ei ole võimalik (mõnel puhul ka mõistlik) osutada igas omavalitsuses, siis tegevussuunad tulevikus on suunatud koostööle KOVide vaheliste ühisteenuste loomisele (eakate päevahoid, tugiisiku teenus, isikliku abistaja teenus, lapsehoiuteenus, sotsiaaltransport, üldhooldus, koduõendus, varjupaik lähisuhtevägivalla ohvritele, päevakeskus, võlanõustamine, perelepitusteenus, lapsehoid jne).

Probleemid:

- Sotsiaalteenused ei ole kõikidele vajajatele kättesaadavad
- Sotsiaalteenuste pakkujaid maakonnas napib (s.h kolmas sektor)
- Teenuste hinnad ei ole klientidele taskupärased (üldhooldus, sotsiaaltransport jne)
- Mõned teenused ei ole kättesaadavad isegi kogu maakonnas (hospitusteenus, viipekeeletõlgi teenus jne)
- Puuetega inimeste madal tööhõive
- Maakonnas napib toetatud ja kaitstud töökohti erivajadustega inimestele
- Suures osas maakonnas ei ole kättesaadavad tööleasumisega seotud teenused (lapsehoid, tugiisiku teenus, isikliku abistaja teenus, sotsiaaltransport)
- Teenuste ootejärjekorrad on pikad (erihoolkanne, üldhooldus)
- Sotsiaaltöötajate ülekoormatus
- Lastekaitsetöötajate vähesus
- Omastehooldajate huvikaitse on nõrk
- Ebapiisav tehniliste abivahenditega varustamine

Tervishoid

Läänemaa inimeste tervisenäitajad on vastava statistika põhjal Eesti keskmised. Kõige sagedasemad enneaegsete surmade (enne 65. eluaastat) põhjused maakonnas on vereringeelundite haigused, järgnevad pahaloomulised kasvaja ja välispõhjused – vigastused ja mürgistused.

Läänemaal on üks üldhaigla – SA Läänemaa Haigla, mille koosseisu kuuluvad ambulatoorne eriarstiabi koos kiirabi ja erakorralise meditsiini osakonnaga. Lisaks statsionaarne intensiiv- ja aktiivraviosakond ning õendus-hoolduskeskus. Valvete ning eriarstide ambulatoorsete vastuvõttude mehitamiseks tehakse tihedat koostööd SA Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga (PERH). Lähiajal planeeritakse Läänemaa Haigla ja PERH ühinemist, mille eesmärgiks on suurendada ambulatoorse arstiabi teenuste valikut ning päevaravi ja kirurgia osakaalu, käivitada haiglatevahelised telekonsultatsioonid valvepersonalile.

Lihula valla territooriumil asub SA Lõuna-Läänemaa Tervishoiu ja Sotsiaalhoolekande Keskus, kus alates 01. juunist 2014 enam tervishoiuteenust ei osutata (ainult üldhooldus ja koduõendus). Haapsalu linnas asub SA Haapsalu Neuroloogiline Rehabilitatsioonikeskus, kus pakutakse kaasaegset ja tõenduspõhist taastusravi ja rehabilitatsiooni teenust üleestiliselt.

Lääne maakonda teenindab 3 kiirabibrigaadi: SA Läänemaa Haigla juures kaks PERHile kuuluvat kiirabibrigaadi, mis teenindavad Põhja-Läänemaad, ning Pärnu Haiglale kuuluv kiirabibrigaad paiknemisega Lihulas, mis teenindab Lõuna-Läänemaad. Vormsi saart teenindavad kiirabi kohalikud abistajad (Terviseameti ja PERHi väikesaarte meditsiinilise teenindamise projekt)

Alates 1. jaanuarist 2013. a korraldab Terviseamet üldarstiabi sh konkursse perearstide nimistu moodustamise õiguse andmiseks, vajadusel perearstidele asendaja leidmist ning järelvalvet üldarstiabi osutajate ja perearstide üle. 2013. aastal oli Läänemaal 14 perearstide nimistut. Haapsalu linnas pakuvad esmatasandi arstiabi 7 perearstinimistut, millest kahes nimistus on isikute arv üle 2400. Tulenevalt oma geograafilisest iseärasusest ja kohaliku omavalitsuse üksuse alaliste elanike arvust, on Vormsi saarel ja Noarootsi vallas perearsti nimistu, mille piirsuurus on väiksem kui 1200 isikut (Vormsi 114 ja Noarootsi 703).

Kõigile inimestele kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavuste tagamiseks on sotsiaalministeerium 2012. aastal käivitanud maakondlike esmatasandi tervishoiukeskuste loomise EL vahenditest. Sotsiaalministeeriumi ettepanek oli Lääne maakonda luua üks tervishoiukeskus asukohaga Haapsalu linn. Tervishoiuteenuste kättesaadavuste tagamiseks Lõuna-Läänemaal on vajalik analoogne keskus luua ka Lihulasse.

Probleemid:

- Tervishoiuteenuste kättesaadavus ei ole piisav (rehabilitatsiooniteenus, koduõendus)
- Eriarstide vastuvõtule pääsemiseks on pikad järjekorrad
- Perearsti vahetamine keeruline
- Maakonnas puudub osakond dementsetele

4.1.5. Kultuur

Läänemaa kultuurielu iseloomustab kultuuriga tegelejate rohkus ning väga aktiivne seltsitegevus. Kultuurielu praktilise korraldamisega tegelevad Läänemaal kohalikud omavalitsused ja nende asutused koostöös kolmanda ja erasektoriga. Maavalitsuse roll on arenguprotsesside juhtimine, nõustamine, kultuuripärandi ja -ürituste koondamine ning propageerimine. Kohalikes omavalitustes on vähe kultuuriga otseselt seotud ametnikke. Seltsid ning seltsingud on kultuurimaastikul aktiivselt tegutsemas ning vajadusel on võtnud üle kultuurikorraldaja rolli omavalitsustes. Muinsuskaitseameti esindajana tegutseb Läänemaal üks maakonnainspektor. Lisaks on maavalitsuse juurde moodustatud Kultuuripärandi kaitsekomisjon. Koguduste koostöö maavalitsusega on hea, loodud on

ühiskomisjon. Kultuurielu rahastajad on põhiliselt kohalikud omavalitsused, kuid üha olulisemaks on muutunud projektipõhine rahastamine. Põhilised rahastusallikad on Kultuurkapital, LEADER meetmed jms fondid.

Raamatukogude asukoht on üldiselt inimestele soodne ja olemasolev raamatukoguvõrk tagab raamatukoguteenuse kättesaadavuse. Kõigis raamatukogudes on internetiühendus, raamatukogud kasutavad internetipõhist andmebaasi. Maapiirkonnas täidavad raamatukogud tihti ka kogukonnakeskuse rolli. Lääne Maakonna Keskraamatukogu nõustab ja koolitab maaraamatukogusid, samuti komplekteerib teavikuid.

Läänemaa eripära on eestirootsi (rannarootsi) kultuur, mille esinemise piirkonnad on Noarootsi, Vormsi ja Osmussaar. Teise maailmasõja ajal lahkus valdav osa eestirootslasi Rootsi, seetõttu on kultuur hääbumas. Täna tegutsevad eestirootsi kultuuriga erinevad organisatsioonid (Eestirootslaste Kultuuriomavalitsus, Rootsi Hariduse Selts Eestis, Rannarootsi Muuseum, Vormsi Talumuuseum, Lyckholmi muuseum, puulaevaselts Vikan jt). Vormsis ja Noarootsis tegutsevad folkloorirühmad. Vormsis on aktiivne käsitööselt, kus tehakse muuhulgas ka Vormsi rahvariideid ja rahvariideainelisi esemeid.

Läänemaal on tugevad ajaloo uurimise traditsioonid ning mitmepalgelised kultuuri- ja looduspärandiga paikkonnad. Uuendatud muuseumivaldkonda esindab riigi ja Haapsalu linna moodustatud SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid, milles on lõimunud eripalgelised muuseumid ning mälestised. Loodud terviklik külastuskeskkond on kiiresti kasvav (2014 üle 50 000 külastaja) ning suure tulevikupotentsiaaliga. Maakonnas on mitmeid omanäolisi isiku- (nt Evald Okase muuseum) ja piirkonnamuuseumide (nt Hanila muuseum). Juurde on lisandunud käsitööpärandit tutvustav ja arendav Haapsalu pitsikeskus. Läänemaa muuseumid on saanud kultuuriturismis olulisteks sihtkohtadeks, nad on toimivad kultuuripärandi hoidjad ning kohaliku kultuurielu ja majanduse elavdajad.

Läänemaa loomemajandusele on iseloomulik ettevõtete väiksus ja turu killustatus. Turul on palju väga erinevate omandivormidega tegutsejaid. Samas oleks loomemajandus hajaasustusega väikese rahvaarvuga maakonnale hea võimalus majandust elavdada ja hõiveta tösta. Võimalus on siduda rahvakultuuri ja ettevõtlust. Loomemajandust kureerib Läänemaa Arenduskeskus, korraldades koolitusi, seminare ning vedades projekte. Hetkel ei ole Läänemaal ühtegi töötavat loomemajanduskeskust, kuna puudub piisav hulk inkubatsiooniteenusest huvitatuid.

Statistikaameti andmetel on harrastuskollektiividega asutusi ning organisatsioone Läänemaal 156. Hoolimata rahvaarvu vähenemisest on harrastajate arv kasvanud (2008. aastal 2200 inimest ja 2013. aastal 2488 inimest). Läänemaal tegeleb rahvakultuuri valdkonnas ligi 11% Läänemaa elanikkonnast, enim on rahvatantsukollektiive. Maakonna rahvakultuurikoordinaator on Rahvakultuuri Keskuse Läänemaa rahvakultuurispetsialist. Harrastusteatri tase on aasta-aastalt tõusnud, seda on soodustanud muuhulgas juhendajate mentorkoolitused. Järjest tuntumaks on muutunud Läänemaa käsitöö. Haapsalu sall ning Lihula lilltikand

on märgilise tähtsusega. Ilmunud on raamatuid ning toimuvad teemakohased üritused ning koolitused.

Haapsalus on hiljuti renoveeritud kultuurikeskus. Lihula kultuurimaja, mis on maakonnas suuruselt teine ning oluline Lõuna-Läänemaa kultuurikeskus, vajab möödapääsmatult kaasajastamist. Kultuurimajad/rahvamajad on Vatlas, Kõmsil, Kullamaal, Noarootsis (kaasajastatud 2014), Taeblas, Vormsil. Need on kohaliku omavalitsuse hallatavad. Väiksemates kohtades toimivad mittetulundusühenduste rajatud või haldamisel olevad seltsimajad (tihti omavalitsuse toel). Viimastel aastatel valminud seltsimajad ja vabaajakeskused on võimelised enam pakkuma kogukondlikke tegevusi ja teenuseid. Trend on tuua kultuuritegevust toimivatesse hoonetesse, nt koolidesse ja raamatukogudesse.

Probleemid:

- Tehniline tase vajab tõstmist nii rahvamajadel, raamatukogudel kui ka ajaloomälestistel ja muinsuskaitseobjektidel. Probleemsed on nii taristud kui ka tööks vajalik tehnika (kino-, valgus- ja helitehnika, IT riistvara jms).
- Läänemaa kultuuripärand on alakasutatud resurss.
- Eestirootsi kultuuri kandepind on habras ja vajab uurimist, säilitamist, hoidmist ja arendamist.
- Omavahelise koostöö ning infovahetamise vähesus, nõrk tootearendus, turundus ja müük. Looverialade lõpetajatel puudub tehniline baas ettevõtlusega alustamiseks.
- Meeskooride ja puhkpilliorkestrite nappus ning piisava järelkasvu puudumine takistab nende valdkondade arengut.
- Professionaalsete kultuuritöötajate vähesus maapiirkonnas.

4.1.6. Sport

Positiivne trend Läänemaa spordivaldkonnas on terviseteadlikkuse kasv – maakonna elanike hulgas on 35% liikumisharrastusega tegelejaid. Samaaegselt on täheldatav suurenev elanike ootus uute teenuste, sportimistingimuste, kvalifitseeritud spetsialistide, kombineeritud tervise teenuste jmt järele. Lähiaastate kitsaskohaks saab elanike arvu vähenemisega kaasnev probleem – spordiehitiste ülalpidamiskulude katmine.

Spordiliikumise üheks aluseks on koostöö ja rollide jaotus avaliku sektori – riigi ja kohaliku omavalitsuse institutsioonide ning vabatahtliku sektori – spordiorganisatsioonide vahel. Läänemaa keskseks spordiorganisatsiooniks on Lääne Maakonna Spordiliit Läänela, mis koordineerib ja korraldab maakonna täiskasvanute sporti. Spordiürituste kalenderplaanis on kajastatud kõik oluline maakonna sporditegevuses. Maakondlikke koolispordi spordiüritusi korraldab Läänemaa Koolispordi Liit.

Läänemaalt on 2014. a seisuga Eesti Spordiregistris 80 spordiorganisatsiooni ja 4 spordikooli. Nendest 41 on spordiliit Läänela liikmed. Spordiorganisatsioonides on statistika järgi (Eesti Spordiregister) harrastajaid 2408. Lääne maakonnas

harrastatakse 29 spordiala. Kergejõustikuga tegeleb maakonnas 12 (326 harrastajat), korvpalliga 10 (213), võrkpalliga 9 (207) ja jalgpalliga 9 (194) klubi.

Eesti Spordiregistris on 116 Läänemaa spordiobjekti. Maakonna noortesporti kasvatavateks on põhiliselt Läänemaa Spordikool ja spordiklubid suuremates keskustes.

Probleemid:

- Spordibaaside ja -rajatiste osaliselt kehv olukord (Lihula, Palivere SH). Spordialade lõikes on spordibaaside tase ebaühtlane ja olemasolevad baasid on teatud aegadel ülekoormatud. Palju on korrastamata mängu- ja spordiväljakuid
- Hajaasustusest tulenev ebapiisav sportimisvõimaluste kättesaadavus
- Spordiklubide vähene organisatsiooniline võimekus (seaduste tundmine, projektide kirjutamine, klubi tegevuse elushoidmine, ühe tasemega treeninggrupp). Omavalitsuste soovimatus soodustada noorte sportimist, mis jääb väljapoole koduvalla piire. Spordi rahastamine on liiga projektipõhine
- Spordiaktivistide, eesvedajate ja spordiringi juhtide ebapiisav tasustamine ja tunnustamine
- Vähene orienteeritus ja motiveeritus tulemusspordile (olukord on paranenud, kuid mitte piisav). Vähene huvi tippspordi ürituste vastu
- Väike maakond – liigselt juhtivaid spordiorganisatsioone

4.1.7. Noorsootöö

Maakonna tasandil koordineerib noorsootööd Lääne Maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakond. Noorsootöö eest vastutavad kohalikes omavalitsustes peamiselt sotsiaaltöötajad, ka spordi- ja noorsootöö peaspetsialist, lastekaitse- ja noorsootööspetsialist ning vallavanem, abivallavanem. Noorsootööd tehakse koolides (huviringid, ÕE), kultuuri- ja seltsimajades (erinevad huviringid), huvikoolides, spordiklubides, noortekeskustes, külaseltsides, osaluskogudes, jne.

Lähiaastatel jätkub trend, kus noorte ootused teenuste suhtes suurenevad: kvalifitseeritud noorsootöötajad, kvaliteetsed koolitused, noortele suunatud info.

Probleemid:

- Vähene kohaliku huvi arvestamine riiklike prioriteetide kujundamisel ja KOVide arengukavade koostamisel
- Noorsootöö ei ole pidev (eesvedajate ja projektipõhine, KOVis puuduvad pädevad ametnikud, noortekeskustes tihe kaadrivahetus),
- Noortele suunatud info üleküllus ja dubleerimine
- Noortele suunatud töövõimaluste vähesus
- Noorte vähene omaalgatus, aktiivsus ja oskus erinevatel teemadel kaasa rääkida
- Noorte suurenev riskikäitumine ja madal terviseteadlikkus, nõrk ennetusalane koostöö

- Huviharidus kohati raskesti kättesaadav ja ebaühtlane

4.1.8. Siseturvalisus

Läänemaal tegutseb Turvalisuse teemakoja, mille eesmärgiks on maakonna turvalisuse suurendamine terviseprotsesside juhtimise kaudu. Teemakoda koordineerib järgmisi valdkondi: politsei, pääste, liiklus, vägivald, riskikäitumine (alkohol, tubakas, narko), vaimne tervis, vigastuste ennetus sh kodu -ja vaba aja vigastused, keskkonna terviseriskid, elu-, töö- või õpikeskkonnast tulenevad riskid (tööõnnetused). Teemakotta kuuluvad päästeteenistus, politsei, maanteamet, haigla, KOVde ja maavalitsuse töötajad, haridusasutuste ja eakate organisatsioonide esindajad, kellega koostöös on ellu viidud mitmeid ennetuslikke tegevusi. Lisaks kuulub Läänemaa rahvusvahelisse Safe Community võrgustikku, mis vahendab turvalisuse alast teavet erinevate riikide vahel.

Negatiivsed trendid on: Läänemaa kuritegevus näitab viimastel aastatel kasvutrendi. Kasvanud on isikuvastaste, liikluslaste ja narkootiliste ainetega seotud kuritegude arv. Kehaliste väärkohtlemiste arvu kasv on seotud pigem inimeste usalduse kasvuga, mistõttu julgetakse probleemi tekkimisel politseisse pöörduda. Narkokuritegude kasv on paljuki seotud politsei võimekuse ja ressursside kasvuga.

Liiklusõnnetuste arv on kasvutrendis, samuti neis kannatada saanud isikute arv. Kasvanud on ka merepäästejuhtumite arv. Halvenenud on noorte riskikäitumine ja kasvanud on vägivald nii üksteise kui keskkonna suhtes.

Positiivsed näitajad ja trendid on: tuleõnnetuste arv on stabiilne olnud aastate lõikes, tules hukkunute arv on vähenemas trendis, päästeväljakutsete arv on vähenemas, kuritegude avastamise tase on tõusnud, politsei poole pöördumine on suurenenud seoses suurenenud usaldusega, tervisenäitajad (toitumine, liikumine, haigestumine) on positiivses trendis. Elanikud on terviseteadlikumad ja käituvad turvalisemalt.

Läänemaal on tehtud tõhusat koostööd turvalisuse edendamisel ja ennetustöös: koolitused erinevatele sihtrühmadele, ennetusalased kampaaniad, ühised arutelud, praktilised õppused jne.

Probleemiks on operatiivne reageerimine Haapsalust kaugemal asuvate piirkondade väljakutsete teenindamisel, kuna vahemaad on suured ja politsei ressurss ei võimalda patrulle paigutada maakonna äärealadele. Väikesaarte (peamiselt Vormsi) väljakutsetele on võimatu operatiivselt reageerida – selleks kasutatakse piirivalvekaatrit, mis sõltuvalt ilmastikust saab toimetada politseitoimkonna saarele. Politseinike liikumine saarel tagatakse Vormsi Vallavalitsuse ja saarevahi abiga.

Läänemaa kutselised päästekomandod paiknevad Haapsalus, Lihulas, Ristil, Nõval ja Vormsil. Vabatahtlike päästekomandosid on Läänemaal 10: Ridas, Pürksis, Elbikul, Nõval, Paliveres, Kirnas, Kõmsil, Vatla. Lisaks on loodud 2 reservpäästerühma. Kutseliste päästekomandode hooneid haldab Riigi Kinnisvara AS. Kõik hooned on korrastatud ja remonditud.

Probleemid:

- Hajaasustusega piirkondades õnnetuste avastamine sageli viibib
- Pikk väljakutsetele jõudmise aeg Haapsalust kaugemal asuvates piirkondades
- Nõuetele vastava tööjõu puudumine maakonna äärealadel (Nõva, Vormsi)
- Vabatahtlikel päästekomandodel puuduvad vahendid varustuse soetamiseks ja päästedeпооде ehitamiseks
- Liikluskaamerate soetamiseks vajalike ressursside puudumine
- Valesti planeeritud liikluskeskkond (puuduvad märgistused, puudulik valgustus)
- Spetsiifiliste teenuste vähene kättesaadavus (laste psühholoog, logopeed, lastekaitse spetsialist)

4.1.9. Erasektori esmatasandi teenused

Erasektori esmatasandi teenustena käsitletakse apteeke, esmatarbekauplusi, postkontoreid ja pangaautomaate (pank). Nende teenuste kättesaadavus puudutab põhiliselt vanemaealist elanikkonda hajaasustuse piirkonnas.

Apteege teenust osutatakse Haapsalus, Uuemõisas, Lihulas, Ristil ja Kullamaal. Kõige probleemsem on olukord Põhja-Läänemaal ning Vormsi saarel.

Suuremas sulgemisohus on väikesed maapoed (Sinalepa), elujõulisemad on kohalikule tarbijate ühistule kuuluvad kauplused. Kokkuvõttes on kaubandussfääris näha elavnemist, sest Haapsalus ja Uuemõisas on viimastel aastatel avatud mitmeid uusi kaubanduskeskusi, kust ka maaelanikud käivad esmatarbekaupu varumas. Täna kauplusauto teenust ei osutata.

Postiteenus on viimastel aastatel palju arenenud. Postkontorite kadumine maapiirkondadest on toimunud valutult, sest Eesti Post on suutnud teenuse postiautodega hästi ära korraldada. Lisaks toimivad veel ka muud postitamise viisid e-post, e-kaubandus, SmartPOST jne. Postkontorite kaotamise tendents jätkub ka tulevikus.

Pangateenust pakutakse Haapsalus ja Lihulas, pangaautomaadid paiknevad Taeblas, Ristil ja Virtsus, pangabussi teenus toimib Noarootsis, Virtsus, Lihulas ja Kullamaal. Kõige probleemsem on olukord Põhja-Läänemaal ning Vormsi saarel. Algatused pangateenuse vähendamiseks on lõppenud kogukonna suure vastuseisuga.

Lisaks võiks erasektori esmatasandi teenusena käsitleda kütuse kättesaadavust.

Probleemid:

- Käsimüügiravimite halb kättesaadavus hajaasustuses
- Pangaautomaatide vähesus ning sulgemise oht
- Kütuse halb kättesaadavus hajaasustuses

4.1.10. Ühistransport

1995. a lõpetati Haapsalu ja Riisipere vaheline reisirongiliiklus, kuna raudteetaristu oli amortiseerunud, kuid investeringuteks raha ei leitud. Aastakümneid toiminud rongiliiklus soodustas asustuse arengut, mistõttu 72 % läänemaalastest elavad ka tänapäeval just raudteetrassi ääres. Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudtee taastamise kohta on koostatud tasuvusuuring, mille eesmärgiks on optimeeritud ning ühtse bussi- ja reisirongiliiklust integreeriva liinivõrgu väljatöötamine. Rongiliikluse taastamine võimaldab lisaks läänlastele kaasaegset transpordiühendust ka hiidlastele. Uuringu tulemustest nähtub, et nimetatud raudteelõik on sotsiaal-majanduslikult tasuv.

Uuringu üldised järeldused:

Sotsiaalmajanduslik näitaja	Muutus
Ühistranspordi kasutajate hulk kasvab:	lisandub +201 tuhat reisi aastas
Reisijakasu suureneb:	keskmiselt +4100 tuhande euro väärtuses aastas
Lisastiimul Läänemaa SKP kasvule:	+543 tuhande euro võrra aastas
Ummikud vähenevad:	võit +292 tuhat eurot aastas
Liiklusõnnetused vähenevad:	võit +28 tuhande euro võrra aastas
Pinnase ja põhjavee reostus väheneb:	võit +5 tuhande euro väärtuses aastas
Sõltuvus imporditavast kütusest väheneb	
Eesti väliskaubanduse bilanss paraneb	
Rahvaarvu vähenemine pidurdub	

Maakonna avalikku bussiliinivedu korraldab Lääne maavalitsus. Lääne maakonna bussiliinivõrgus oli 2013. aastal 28 avalikku bussiliini, aastase kilometraaziga 1,5 milj km, mis on 160 000 km võrra rohkem kui 2008. a. Lisaks maakonnasisestele liinidele toimib maakonnaülene liinivedu: Haapsalu-Keila-Tallinn, Haapsalu-Risti-Tallinn, Haapsalu- Märjamaa, Haapsalu-Pürksi-Tallinn ja Haapsalu-Vana-Vigala-Pärnu. Koostöös Harjumaa Ühistranspordikeskusega on juurutatud Nõva-Keila-Tallinn liin ja alates 2014. a Haapsalu-Keila-Tallinn bussiliin.

2013. a sõitis maakonna avalikel bussiliinidel 40% vähem reisijaid, kui 2008. a. Samal ajal on suurenenud liinide läbisõidu aastane maht 11%. Läänemaa avaliku bussiliiniveo tuludest moodustas 2013. a riigi toetus 65 %, piletitulu 24% ja kohalike omavalitsuste toetus 11%. Kõige kiiremas tempos on langenud omavalitsuste toetus seoses õpilaste arvu vähenemisega (2008 oli see veel 18%). Piletitulu osakaal bussitranspordi tuludest on olnud stabiilne, mis kinnitab, et maakonna liinivõrgu ümberkorraldused on tehtud kooskõlas reisijate vajadustega.

Kohalikud omavalitsused tellivad õpilaste ja sotsiaalvedusid. Kohalike omavalitsuste toetus avalikele bussiliinidele ja õpilasliinide ning sotsiaalvedude kulu moodustas 2013. a kokku 393 496 eurot.

Maakonna bussitranspordi korraldamisel lähtutakse järgmistest põhimõtetest:

- Reisijate arvu tõstmine paindliku, kaasaegse ja mugava ühistranspordi pakkumise kaudu
- Töötajaid ja õpilasi teenindavad bussiliinid on kiired ja võimalikult otse kulgevad. Sotsiaalsetel eesmärkidel (pood, apteek, arst jne) kulgevad marsruudid on pikemad ja ajakulukamad;
- Avaliku liinivõrgu ja õpilasliinide koordineerimine, ettevõtete töögraafikutega arvestamine
- Riigi toetus ühistranspordi korraldamise tuludest ei ületa 70%

Lääne maavalitsus korraldab reisiparvlaevaliiklust mandri ja Vormsi saare vahel. Kasvanud on üleveetud sõidukite ja reisijate arv, samuti piletitulu. Vastavalt Vormsi vallavalitsuse ettepanekutele tehti 2013. a 2216 reisi, mis on 211 reisi rohkem kui 2012. a ja 304 reisi rohkem kui 2007. a. 2015. a valmib reisiparvlaev Ormsö, mille on tellinud riik ja mis on ehitatud spetsiaalselt Rohuküla-Sviby liinile.

Probleemid:

- Läänemaa, Hiiumaa ja Harjumaa Nissi valla elanikel puudub kiire rongiühendus pealinnaga
- Bussitransport ei ole kohanenud väheneva sõitjaskonnaga
- Ühistranspordi vähene konkurentsivõime isikliku transpordiga
- Ühistranspordi info on killustatud ja kasutajatele raskesti kättesaadav
- Puudub ühtne elektroonne piletimüügisüsteem

4.2. Looduskeskkond

4.2.1. Kaitsealad

Läänemaa on Eesti kõige kaitstum maakond. Looduskaitseaduse alusel kaitse alla võetud objektid – kaitsealad, hoiualad, kohaliku omavalitsuse objektid, püsielupaigad ja üksikobjektid koos piiranguvööndiga moodustavad maakonna pindalast 32%. Kaitsealade rohkus üheltpoolt näitab Lääne maakonna ulatuslikku hästi säilinud ja rikkaliku looduskeskkonda ning teiselt poolt seab piirangud arendustegevusele. Näiteks tuleb strateegilise tähtsusega joonobjektide (teed, raudtee, elektriliinid) asukoha valikul arvestada kaitstavate loodusobjektide olemasoluga ja kaitstavatel aladel kehtivate piirangutega.

Hetkel on ettepanek tehtud või on algatatud mitme uue kaitseala loomine ning olemasolevate laiendamine, millega suureneks kaitstava maa-ala pindala Läänemaal veel 4% võrra (ca 98 km²). Merealadele planeeritud uue kaitsealuse maa pindala on 60 km². Uute kaitsealade kehtestamine toob kaasa olulisi

muudatusi kohaliku elu korraldamisel. Üheltpoolt tagab see väärtusliku loodusliku keskkonna säilimise ja annab paremaid võimalusi nt loodusturismi ja muu rekreatsioonilise tegevuse korraldamiseks. Teisalt tähendab see kohalikule omavalitsusele muudatusi ruumilises planeerimises, sh võimalikke vastuolusid strateegilistes planeerimisdokumentides ette nähtud maakasutusega, maksude laekumises jne. Vähemoluline ei ole eraomandi kasutamisele ja teataval määral ka ettevõtlusele seatavad täiendavad piirangud. Kõige suuremat vastukaja on Ridala vallas leidnud 2010. aastal algatatud Silma looduskaitseala piiride laiendamine. Samas on selle kaitse-eeskirja menetlemise käigus tehtud olulisi leevendavaid muudatusi, sh oluliselt suurendatud piiranguvööndite pindala ning kaitse-eeskiri ei välista Noarootsi-Uuemõisa püsiühenduse rajamist, kui keskkonnamõjude hindamisel leitakse keskkonda mittekahjustav püsiühenduse lahend.

Lisaks mõnedel kaitstavatel aladel kaitsekorra rangemaks muutmisele ja kaitsealade laiendamisele, et loodusväärtusi efektiivsemalt kaitsta, on osadel aladel kavas ka olulisi leevendusi, nt on ettevalmistamisel Matsalu rahvusparki kaitse-eeskirja eelnõu, millega tehakse olulisi leevendusi liikumispiirangutes ning suurendatakse piiranguvööndi pindala. 2014. aastal valmis ka Matsalu rahvusparki asustusstruktuuri ja ehituspärandi uuring, mille alusel lubatakse nüüd teatud piirkondades ehitada ka väljaspool olemasolevaid ja kunagisi elamukohtasid, mis varasemalt oli kogu rahvusparki ulatuses keelatud. Osadele aladele, kus on tehtud ettepanek ala kaitse alla võtmiseks, tõenäoliselt kaitstavat ala ei moodustata, kuna ekspertiisidest nähtub, et aladel pole piisavaid kaitse alla võtmise eeldusi.

Looduskaitseeaduse kohaselt võib kaitstavate loodusobjektide kaitse korraldamiseks koostada kaitsekorralduskava. Sisuliselt on kaitsekorralduskava tegevusplaan, kus nähakse ette kõik tegevused, mis on vaja teatud aja jooksul (tavaliselt 5-10 a pikkune periood) ellu viia, et konkreetsel kaitstaval alal asuvad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Läänemaa kaitstavatest aladest on 2013. a septembri seisuga kinnitatud kolme ala kaitsekorralduskavad, lähiaastatel jõuavad (tõenäoliselt 2014-2016 a jooksul) kinnitamiseni veel 12 kaitsekorralduskava. Üks kaitsekorralduskava võib hõlmata ka mitme kaitstava ala kaitse korraldamist.

Kaitsekorralduskavade ja nende eelnõude alusel on väga oluline taastada ja hooldada Läänemaa väga mitmekesiseid ja ulatuslikke poollooduslikke kooslusi (hetkel on hooldamisel ligikaudu 7366 ha kooslusi, taastamises on ligikaudu 630 ha kooslusi ning poollooduslike koosluste hooldajaid on 2014. a olnud 136), jälgida kaitsealuste liikide ja elupaigatüüpide seisundit (sh Läänemaad läbiva ülemaailmselt olulise lindude Ida-Atlandi rändeteel rändavate lindude arvukust), arendada ja korrastada külastustaristut (laudteed, linnuvaatlustornid, puhkealad jms), teostada mõningaid looduskeskkonna uuringuid ja looduslike koosluste taastamist (nt veerežiimi taastamine rabades, kinnikasvavate veekogude (nt vooluveekogude suudmete) puhastamist jms), ohjata eeskätt laidudel kaitsealuseid liike ohustavaid võõrliike (nt mink ja kährik) jne.

Probleemid:

- Osade kaitse-eeskirjade liigne paindumatus ning kaalutlusvõimaluste puudumine
- Osade loodusväärtuste kaitse pole piisavalt tagatud, samas osad alad, kus on aktiivselt kasutatavad puhkealad ja vajadus lubada majandustegevust, asuvad sihtkaitsevööndis.
- Kaitsealade piiride laiendamisel ning uute kaitsealade loomisel ei arvestata strateegilistes planeerimisdokumentides varasemalt kavandatuga

4.2.2. Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud

Läänemaa roheline võrgustik ja väärtuslikud maastikud on käsitletud teemaplaneeringus „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ ning täpsustatud valdade üldplaneeringutega. Kaitstavad loodusobjektid on suures osas kaasatud Läänemaa rohevõrgustiku koosseisu. Kujunenud roheline võrgustik katab maakonna võrdlemisi ühtlaselt ning peaks tagama siinse looduse mitmekesisuse säilimise ja inimeste nõudluse elamisväärse elukeskkonna järele. Rohelise võrgustiku säilimiseks teemaplaneeringuga määratud kasutustingimused ja soovitused on piisavad, senini pole suuremaid vastuolusid kavandatud arendustegevusega ette tulnud.

Läänemaal on määratletud 18 väärtusliku maastiku ala, mille maakasutuse ajalugu, väärtuslike liikide olemasolu või nende puudumine, loodus- või muinsuskaitse all olevate objektide kogum piirkonnas või muu iseloomulik väärtus annab sellele maa-alale riikliku või maakondliku tähtsuse. Sealhulgas on väärtuslike linnamaastikena määratletud Haapsalu ja Lihula linnad. Väärtuslike maastike säilimiseks ja kasutamiseks määratud maakasutus- ja ehitustingimused on piisavad.

4.2.3. Loodusressurss

Pinna- ja põhjavesi

Läänemaa kuulub Lääne-Eesti vesikonda, Matsalu ja Harju alamvesikonda. Hetkel on koostamisel Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava aastateks 2015-2021, kus käsitletakse pinna- ja põhjavee kaitset. Veemajanduskavades kirjeldatakse meetmeid, mida tuleb arvestada kohaliku omavalitsusüksuse üld- ja detailplaneeringute koostamisel ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arendamisel.

Pinnavee seisukohast on olulisemaks teemaks Haapsalu ja Matsalu lahe olukord. Mõlema lahe vee sügavus väheneb aastast aastasse, mis on eeskätt tingitud looduslikest protsessidest – maakerkest ning kõrgema veetaimestiku arengust, mille tagajärjel koguneb lahtedesse ulatuslikke mudaseteid. Lahtede olukord on olulisel määral mõjutatud ka inimtegevusest – heitvete juhtimine lahtedesse ja sinna suubuvatesse jõgedesse, põllu- ja metsamajandusliku tegevusega kaasnev hajureostus.

Põhjavett iseloomustab nõrk looduslik kaitstus ja pikk rannajoon, mille läheduses täheldatakse sageli merevee mõju. Probleme on ka arendustega karstialadel ja

nende lähikonnas, kuna on ebaselge karstinähtuste tegelik ulatus ja seetõttu arendustegevuste mõju põhjaveele.

Läänemaa on jagatud 2 vee- ja kanalisatsiooniettevõtte tööpiirkonnaks. Haapsalu Veevõrk opereerib Haapsalu linnas ja lähiumbruses, Ridala vallas Jõõdres, Panga külas, Noarootsi vallas Pürksis ja Sutlepas, Lääne-Nigula vallas Linnamäel, Ristil, Piirsalus, Paliveres, Taeblas, Nigula ja Pälli külades ning Vormsi vallas Hulloos. AS Matsalu Veevõrk osutab teenust Hanila, Kullamaa, Martna ja Lihula vallas.

Kõikides linnades ja alevikes on rajatud täiesti uued reoveepuhastussüsteemid. Haapsalu, Uuemõisa ja Paralepa on juba aastaid ühisel reoveekogumisalal. Linna lähialal on Ridala üldplaneeringuga pikemas perspektiivis kavandatud reoveekogumispiirkonda laiendada Herjavasse, Valgeväljale ja Rohukülla. Hädavajalik on vee- ja kanalisatsioonitrasside ja -seadmete uuendamine/ehitamine Üsses, Jalukses, Piirsalus, Taebla eramute piirkonnas ja Rannakülas.

2008-2013 Hajaasustuse veeprogrammiga on rajatud ja rekonstrueeritud maakonnas kokku 138 puurkaevu ja rajatud veetorustikku pea 3800 m. 2013. a. avanenud Hajaasustuse programm 2013-2014 võimaldab hajaasustusega maapiirkondades elavatele lastega peredele tagada head elutingimused ning seeläbi aidata kaasa elanike arvu püsimisele hajaasustusega maapiirkondades. Eesmärgi saavutamiseks toetatakse programmist muuhulgas majapidamiste veesüsteemide ja kanalisatsioonisüsteemidega seotud arendustegevusi.

Probleemid:

- Haapsalu lahe väga halb ja Matsalu lahe halb olukord
- Ühisveevärgi ja kanalisatsiooni puudumine või halb olukord väikeasulates ja suvilapiirkondades
- Puudub ülevaade karstinähtuste tegeliku ulatuse kohta

Maardlad

Läänemaal on kokku 39 maardlat, kus leidub meremuda, lubjakivi, dolokivi, turvast, kruusa, liiva, lubjakivi ning savi. Kehtiva kaevandusloaga mäeeraldisi on hetkel 26, kus kaevandatakse peamiselt turvast, dolokivi, kruusa, liiva ning ravimuda. Taotletavaid mäeeraldisi on 8 – dolokivi, kruusa, ja lubjakivi kaevandamiseks.

Iga maavara kaevandamine muudab jäädavalt kaevandamispiirkonna loodust, eeskätt maastikku ja võib mõjutada ka sellega külgnevaid alasid. Ühest küljest on kehtivas planeerimisseaduses nõue, mille kohaselt maardlate kasutamise tingimused määratakse maakonnaplaneeringutes. Teisalt ei ole seda nõuet praktikas märkimisväärselt rakendatud, kuna kehtiv maapõue seadus keelab igasuguse püsiva iseloomuga tegevuse, mis võiks halvendada juurdepääsu maavarale. Sellise range põhimõttega piiratakse oluliselt kohalike omavalitsuste otsustusõigust oma territooriumil arenguid korraldada.

Probleemid:

- Sagedased konfliktid kohaliku kogukonna ja arendaja vahel, mis tulenevad sellest, et maakonna- ja üldplaneeringutes ei ole maardlate kasutamise tingimusi piisavalt käsitletud ja/või nendega ei arvestata riigi tasandil piisavalt.

Väärtuslikud põllumajandusmaad

Väärtuslike põllumajandusmaade määratlemise osas puudub Eestis seni ühine arusaam. Lääne maakonnaplaneering teemat ei käsitle, üldplaneeringutes on väärtuslikud põllumajandusmaad määratletud iga üksiku omavalitsuse äranägemisel. Hetkel koostab Põllumajandusministeerium seaduse eelnõud, mille eesmärgiks on kõrge või väga kõrge viljakusega muldadega maa-alade reserveerimine üksnes põllumajanduslikuks tegevuseks. Seaduse alusel määratletakse väärtuslikud põllumaad ning töötatakse välja nende kasutustingimused.

Probleemid:

- Väärtuslike põllumaade määratlemise osas puudub riiklik metoodika

Metsad ja roostikud

Läänemaal u 105-110 000 ha metsamaad ja metsade puidu kogutagavara hinnatakse 17,5 miljonile tihumeetrile. Enim on Läänemaal kaasikuid ja männikuid, meil ei domineeri lepikud, nagu ekslikult kiputakse arvama. Läänemaa metsasid peetakse väheväärtuslikeks kuna siit ei saa head palki, samas hakkepuiduna on meie okslikul ja võsastunud metsal kindlasti märksa suurem väärtus. Viimastel aastatel on olnud raiemaht keskeltläbi 400 000 tm. Korraldatud metsamaad on Läänemaal 62602 ha (seisuga 24.01.2014) sh 30 232 ha riigi omandis olevaid maid. See tähendab, et kolmandik Läänemaa metsast on majandamisest väljas, kuna nende kohta pole tellitud inventeerimisandmeid.

Läänemaa oluline loodusressurss on ka siinsed ulatuslikud rooväljad. Lääne-Eestis ja saartel paikneb 64% Eesti roostikest. Roostike mõistliku kasutamise tarbeks on koostatud Väinamere piirkonna roostike strateegia (aastateks 2008-2018). Selle kohaselt on praegusel ajal meie roostike ressurss veel suuresti kasutamata. Peamiselt leiab pilliroog kasutust ehitusmaterjalina, tulevikus on näha eeskätt potentsiaali pilliroo kasutamiseks biokütusena. Optimaalselt on mõistlik hooldada iga-aastaselt 15-20% roostikest.

Probleemid:

- Mets ja roostikud on ressursina alakasutatud

4.3. Majanduskeskkond

4.3.1. Ettevõtlus

Primaarsektori osakaal on Läänemaal suurem kui riigis tervikuna, samas kui tertsiaarsektori osakaal on tunduvalt väiksem kui riigis keskmiselt. 2012. aastal teeniti Läänemaa erasektoris müügitulu ligi 397 miljonit eurot. Tegutsevad mikroettevõtted ja FIEd moodustavad kõigist Läänemaa ettevõtetest 96%, kuid 74% müügitulust annavad ikkagi sadakond ettevõtet, millest kaks üle 250 töötajaga suurettevõtet ning ülejäänud väikese ja keskmise suurusega ettevõtted (töötajate arv on rohkem kui 10). Suurimat müügitulu teeninud ja Läänemaa suurimaks tööandjaks osutunud autotööstusele kaablikomplekte tootnud PKC Eesti AS otsustas 2015. aasta alguses tootmise Haapsalus sulgeda.

Kohalike omavalitsuste lõikes jagunes müügitulu järgmiselt: Haapsalu linna ettevõtted 59,5 %, Lääne-Nigula valla ettevõtted 14,7%, Ridala valla ettevõtted 13,4% ja Lihula valla ettevõtted 6%. Kokku oli nelja omavalitsuse müügitulu osakaal 87,6 %.

Suurimaks maakonna tuluallikaks on töötlev tööstus. Läänemaa viimaste aastate tööstuse kasvuvaldkondadeks, kus on vähemalt miljoni euro piiri ületav müügitulu maht, on rõivatootmine, puidutööstus ja mittemetalsetest mineraalidest toodete tootmine. Hea kasvu, kuid mitte nii suure hõivega on ka toiduainete tööstus ja metallitööstus.

Primaarsektoris on kasvanud taime- ja loomakasvatus ning merekalapüük, sekundaarsektoris eriehitustööd ja tertsiaarsektorst tervishoid, elektrienergiaga varustamine, veega varustamine ja tööhõive. Perspektiivseks peetakse ka kohalike ressurssidega seonduvaid ettevõtlusalasid: rohemajandust, kohaliku toidu tootmist, kohalikel taastuvatel loodusressurssidel baseeruva energeetika arendamist.

Ettevõtluse arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse arengukavas, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatu lisa.

Probleemid:

- Ettevõtluse ja tarbijaskonna koondumine pealinna regiooni vähendab Läänemaa atraktiivsust ettevõtjate jaoks.
- Tööstuses palju alltöövõttu ja vähe kõrgtehnoloogilist tootmist või tootearendust, mis muudab piirkonna välisinvestorite võimaliku ära kolimise tõttu haavatavaks.
- Infrastruktuuri amortiseerumine olemasolevatel tööstusaladel, raskused uute tööstusalade rajamise ja turundamisega. Ebakvaliteetsed maakonnasisesed teed, puudub raudteeühendus pealinna regiooniga.
- Maakonnas puudub ettevõtjaid koondav organisatsioon, mis seisaks maakonna ettevõtjate huvide eest. Puuduvad ka ametlikud klastrid.
- 32% Läänemaast on kaetud looduskaitsealadega – looduskaitsealadest piirangud raskendavad ettevõtluse arendamist maapiirkondades.

4.3.2. Tööhõive

Tööhõive

Suurimaks tööandjaks on maakonnas ligi 1800 töötajaga töötlev tööstus ning peamiselt madaltehnoloogilised tegevusalad: tekstiilitööstus, mootorsõidukite osade tootmine (peamine tootja, 374 töötajaga PKC lõpetab tootmise 2015. aasta alguses), saematerjali tootmine ja puidutööstus, toiduainetetööstus, metallitööstus, mööblitööstus, mittemetallsetest mineraalidest toodete tootmine, masinate ja seadmete remont. Hõive osakaalult järgmine on ligi 800 töötajaga tervishoiu- ja sotsiaaltoetuste valdkond, mille edasiarenduseks on Haapsallu rajatud riikliku tähtsusega Tervisedenduse ja Taastusravi Kompetentsikeskus. Arvestatavat hõivet pakuvad ka avalik haldus, haridus, hulgi- ja jaekaubandus, transport, ehitus, toidlustus ja majutus. Primaarsektori ettevõtlusvaldkondades pakuvad hõivet taime- ja loomakasvatus, merekalapüük. Lisaks äriühingutele tegutsevad primaarsektoris ligi pooled Läänemaa füüsilisest isikutest ettevõtjatest.

2010. aastal avaldatud regionaalne pendelrände uuring näitab, et Läänemaa keskusest kaugemale jäävatest valdadest käiakse igapäevaselt tööle eelkõige Harjumaale. Igapäevane ränne elu- ja töökoha vahel põhjustab suuri aja- ja finantskulusid, mis tõenäoliselt tingib ka lõpuks elukoha vahetamise otsuse.

Läänemaal pakutav kutseharidus vastab suuresti maakonna ettevõtluse profiilile. Õpetatakse turismi, ehituse, tekstiili-, puidu- ja mööblitööstuse spetsialiste, kuid ka infotehnoloogia erialasid ja majandusarvestust. Koostöö kohalike ettevõtjatega on pidev – vajadusel korraldatakse ka täiendõppe koolitusi. Haapsalus on võimalik saada ka kõrgharidust, kuid kohaliku ettevõtlusega on õpetatavate erialade seosed nõrgemad. Rakenduskõrgharidust pakutakse rakendusinformaatika, tervisejuhi, liiklusohutuse ning käsitöötehnoloogiate ja disaini erialadel. Uuendusliku sisuga on tänapäevase digitehnoloogia kasutamist õppemetoodikates käsitlev klassiõpetaja bakalaureuse- ja magistriõpe.

Tööhõive arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse arengukavas, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatu lisa.

Probleemid:

- Läänemaa tööjõuturul puuduvad spetsiifilise tehnilise kõrgharidusega töötajad
- Ebapiisav kutsenõustamise ja karjääriplaneerimise teenus erinevatele vanusegruppidele
- Madalamapalgalisele mitme vahetusega tootmistööle on keeruline leida tööjõudu (PKC juhtum)
- Turismi hooajasusest tulenevalt tõuseb töötute arv sügis-talvisel perioodil.
- Harjumaal, kui riigi kõrgeima keskmise palgatasemega piirkond tingib palga surve Läänemaal ja tööelise elanikkonna väljarände.
- Kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu sissetoomisel on probleem sobilike eluasemete leidmisega, puudub avaliku sektori hallatav elamufond, eraturul on sobilikke pakkumisi vähe.

Töötus

Läänemaal on 2013. aasta seisuga 12000 tööealist elanikku. Suurim registreeritud töötuse määr oli Läänemaal viimati aastal 2010 – 12,7 %, kuid 2013. aastal oli registreeritud töötuse määr 4,6% (Eesti keskmine 5,1%). Võrreldes ülejäänud Eestiga on Läänemaal vähem kõrgharidusega töötuid – 5%, mujal Eestis 12%. Kõige suurema osa moodustavad põhiharidusega (28%) ja üldkeskharidusega (24%) töötud. 2013. aasta lõpuks oli mehi registreeritud töötute seas 57% ja naisi 43%. Valdav enamus, 66% töötutest on parimas tööeas 25-54 aastased, 15% on alla 25 aastased noored ja 19% on üle 55 aastased. Pikaajaliste töötute osakaal 2013. aastal oli on 38,4% , neist noori (vanuses 16-24) oli 9,3%, vanemaealisi (55+) 19,7% ja puudega inimesi 6,5 %.

Haapsalu Kutsehariduskeskuses on läbi aastate koolitanud Töötukassa kliente erinevatel kursustel. Koostöös omavalitsustega on läbi viidud tööharjutusi pikaajalistele töötutele ja tulemas on tööharjutuste jätkuprojektid. Koostöös Lääne maavalitsusega osaleb Töötukassa erinevates noorte tööhõive ja karjääriteemalistes töötubades, noortele suunatud messidel, karjääriteabepäevadel nt Rajaleidja raames. Koostöös KOV sotsiaaltöötajatega on toimunud MOBI (mobiilne nõustamine) gümnaasiumiklassides, kus tutvustatakse tööturu olukorda ja Töötukassa teenuseid.

Ettevõtjad tegelevad spetsialistide väljaõpetamisega enamasti ise. Töötukassa on korraldanud vajadusel lühiajalisi grupikoolitusi. Riiklikud meetmed, mis toetavad ettevõtja poolt korraldatud töötajate väljaõpet on palgatoetus, tööpraktika, tööturukoolitus jmt.

Tööhõive arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse arengukavas, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatu lisa.

Probleemid:

- Riiklikud tugisüsteemid (koolitus- ja täienduskoolitussüsteem, transporditeenus) on ebapiisavad, puuduvad standardid tugiteenuste kvaliteedile
- Töötamist toetavad tugiteenused (näit. paindlik lastehoid) on nõrgalt arenenud
- Erivajadustega inimeste töölerakendamist soodustavad riiklikud meetmed ei ole piisavad

4.3.3. Teed ja tehnorajatised

Teed

Lääne maakonna hõreasustus tingib selle, et liikuvuse tagamisel on teedel ja maanteetranspordil kandev roll. Teede olukord ja hooldustase on olulise tähtsusega asustuse ja ettevõtluse püsijäämisel ning tekkimisel maakonnas. Esimeseks prioriteediks on rekonstrueerida ja hooldada nõutaval tasemel teid, mis ühendavad asulaid/paikkondi toimepiirkonna keskuste (Haapsalu ja Lihula) ning teeninduskeskustega.

Lääne maakonnas on riigi-, põhi-, tugi- ja kõrvalmaanteid kokku 752 km ja kohalikke teid teeregistri alusel 1152 km. Kohaliku teedevõrgu hulka kuulub 1025 km maanteid ja 128 km tänavaid. Kattega riigimaanteed, eriti põhimaanteed seisukord on hea. 100 km teekatteid on aga vanemad kui 40 a, mis moodustab 18% kattega teedest. Kruusakattega riigimaanteed on 183 km ning nende seisukord on rahuldav. Kruusateede rekonstrueerimine kattega teeks ei ole paljudel juhtudel tasuv, katete ehitamise põhieesmärgiks on parandada maapiirkondades liikumise võimalusi ja elukeskkonda. Siiani on riigimaanteedel tolmuvabu kergkatteid ehitatud tihedama teeäärse asustusega lõikudele, eesmärgiga parandada suurema hulga elanike elukeskkonda.

Maakonnas on kuni 200 km teid, millele seatakse kevadisel teedelagunemise perioodil koormuspiirangud. Lisaks 25 km teid, millel on püsivalt seatud 8 tonnine kaalupiirang. Põllumajandus-, kaubandus- ja muu elutähtsa majandussektori toimimiseks on Maanteeamet vajadusel väljastanud vastavad load.

Kehtivas maakonnaplaneeringus on ette nähtud püsiühendus Haapsalu linnastu ja Noarootsi vahel. Üle Tagalahe kulgev ühendus lühendaks Noarootsi vallakeskuse Pürksi ja Haapsalu vahemaad u 20 km võrra ning parandaks oluliselt tagamaa ligipääsu maakonna keskusele. Noarootsi valla elanikele muutuksid kättesaadavamaks töökohad, avalikud ja erateenused maakonnakeskuses, oluliselt operatiivsemaks muutuks pääste-, politsei- ja meditsiiniteenuste osutamine Noarootsi ja kogu Põhja-Läänemaa piirkonnale.

Kergliiklusteid on vaja rajada eelkõige selleks, et tagada elanike ohutus elu- ja töökohtade, samuti haridus- ning teenindusasutuste vahel liikumisel. Kõige tulemuslikum on inimesi suunata sõidukitest kergliiklusesse maakonnakeskuses, milleks on Uuemõisa-Haapsalu-Paralepa linnastu. Kui Uuemõisas ja Paralepas on kergliiklusteed rajatud, siis Haapsalus puudub turvaline ja mugav kergliiklusteede võrgustik. Suurimaks kitsaskohaks on Tallinna maantee ja Posti tänav.

Maanteeameti liiklusohtlike kohtade likvideerimise programmi raames on asulates ja nende lähiümbruses rajatud jalg- ja jalgrattateid, paigaldatud ristmikele valgustusi ning ohtlikes kohtades teepeerideid jms. Lähiaastatel on kavas ohutustada ristmikke ning õpilaste kooliteed, rajades jalgteid koolide lähedusse.

Probleemid:

- Tugi- ja kõrvalmaanteed üldine seisukord võib halveneda
- Avalike bussiliinide olemasolu ei käsitleta olulise tegurina teehoolduse ja remondi kavandamisel
- Kohalikku ettevõtlust raskendavad teede kevadised koormuspiirangud
- Kruusateede tolmu negatiivne mõju elukeskkonnale ja turismile
- Noarootsil puudub kiire ja mugav ühendus toimepiirkonna keskusega
- Kergliiklusteed ei moodusta ühtset toimivat võrgustikku
- Haapsalul puudub ühendus oma lähivööndiga kergliiklusteede kaudu

Lennuväljad ja sadamad

Maakonnas on sadamate registri andmetel 13 sadamat, mis on suuruselt ja teenuste mahult väga erinevad. Sadamad, kust toimub ka reisijate liinivedu, on Rohuküla, Virtsu ja Sviby. Rohuküla sadam kuulub üleeuroopalisse transpordi võrgustikku (TEN - trans-European transport Network). Rohuküla sadamat on viimasel kümnel aastal laiaulatuslikult rekonstrueeritud ning seal on võimalik töödelda kuivlasti, puistekaupu (liiv, killustik, väetised jne) ja metsamaterjali. Virtsu sadamast on aastatega suurenenud killustiku ning ümar- ja hakkepuidu väljavedu. 2009. aastal valmis uus 160 m pikkune kai kaubalaevade teenindamiseks, lastide ümberlaadimiseks on sadamas mobiilsed tõsteseadmed. Virtsu sadamas paikneb ka ujuvkaidega jahtlaevade sadam. Sviby sadamas on rekonstrueerimistööd veel pooleli.

Üle-eestilisse väikesadamate võrgustikku kuuluvad: Virtsu sadam, Rohuküla sadam, Sviby sadam, Westmeri jahisadam, Suur-Holmi, Haapsalu Veski viigi ja Dirhami sadam. Turismi arendamise seisukohalt on oluline arendada veel Österby ja Nõva sadamat.

Maakonnas on 13 kalasadamat: Haapsalus, Vormsi vallas Rumpo, Rälby, Ridala vallas Topu, Puise, Lääne-Nigulas Saunja, Nõva, Noarootsis Dirhami, Spithami ja Hara, Lihulas Keemu, Suitsu ning Hanila vallas Virtsu sadam. Kohaliku tähtsusega kalasadamatesse on 2009-2013. a tehtud investeeringuid 1,5 milj euro ulatuses. Suuremahuliselt on investeeritud Puise, Virtsu ja Dirhami sadamatesse.

Vormsi ja Noarootsi vallas Lycholmis on toimivad väikelennukite lennuväljad. Kilti tööstusala arendamise ühe osana nähakse ette Kilti lennuvälja taaskasutusele võtmine. Kuni 1800 m lennurada oleks avatud väikelennukitele päevasel ajal. Lennuraja registreerimiseks ja kasutuselevõtmiseks on see vaja nõuetekohaselt märgistada ja lahendada haldamisküsimus.

Probleemid:

- Läänemaa merelisu on vähe ära kasutatud, erinevatele sihtrühmadele vajalik taristu ei ole piisavalt välja arendatud
- Tagalahe faarvaatri mudastumine

4.3.4. Energeetika, andmeside, sooja- ja jäätmemajandus

Läänemaa ülekandeliinide võrku haldab Elering AS, jaotusvõrku Imatra Elekter AS. Eleringi juhtimisel rajatakse 2020. aastaks Harku-Lihula-Sindi 330/110 kV liin, mis läbib ka Lääne maakonda. Projekti käigus rekonstrueeritakse samal trassil olevad 110 kV õhuliinid Ellamaa-Risti, Risti-Kullamaa, Kullamaa-Lihula ja Lihula-Lõpe. Lisaks liinidele rekonstrueeritakse ka liini ühendavad Risti, Kullamaa ja Lihula 110 Kv alajaamad. Planeeritav elektriliin on vajalik üleriikliku varustuskindluse suurendamiseks (väiksem elektrikatkestuse oht) ning ülekandekao vähendamiseks, mis omakorda tagab tarbijale parema elektriühenduse.

Lisaks on Elering algatanud uurimistöö, mille üheks eesmärgiks on välja selgitada 110 kV elektrivõrgu Hiiumaale rajamise tehnilis-majanduslikku teostatavust ja selle sotsiaalmajanduslikku mõju. Uuringu tulemustest lähtuvalt võidakse hakata pärast 2020. aastat rajama Saaremaale 110 kV ringtoidet läbi Hiiumaa.

Läänemaale on tuuleparke rajatud Hanila valda ja Noarootsi valda. Noarootsi vallas asuvas Aulepa ja Vanaküla tuuleparkides on kokku 19 tuulikut koguvõimsusega 57 MW. Hanila vallas Virtsus asub 3 tuuleparki, milles on kokku 10 tuulikut koguvõimsusega 16,4 MW. Hanila valla Esivere tuuleparkides on kokku 16 tuulikut koguvõimsusega 36 MW. Esiverre on planeeritud lisada veel 7 tuulikut. Tuulegeneraatorite ehitamine ja hooldus kohalikele praktiliselt tööd ei anna. Kaudne kasu tuuleenergeetika arendamisest piirkonnale tuleneb kõrgepingesüsteemide kaasajastamisest ja elektrivarustuse kvaliteedi tõstmisest. Lääne maakonna „Tuuleenergeetika“ teemaplaneeringus käsitletakse lisaks tuuleparkide võimalikele asukohtadele ja arendamise põhimõtetele ka kohalikule kogukonnale suunatud kompensatsioonimehhanisme. Analoogne süsteem toimib hetkel Hanila ja Noarootsi vallas, kus osa toodetava energia tulust läheb kohaliku elu-olu parandamiseks.

Haapsalus ja Uuemõisas on aastal 2014 kasutusel andmesideteenus kiirusega kuni 300 Mb/s. Mujal maakonnas on kasutusel aeglasemad püsüühendused (kuni 40 Mb/s), mobiilne Internet (3G, 4G) ja muud lahendused. Toimub üle-eestilise fiiberoptilise lairiba sidekaabli (ELA010) arendamine, mis peaks parandama andmeside kättesaadavust maapiirkondades.

Võrreldes 1990ndate lõpuga on soojamajandus linnalistes piirkondades oluliselt edasi arenenud – katlamajad on rekonstrueeritud ja soojatrassid uuendatud pea kõikides vallakeskustes ja ka Haapsalu linnas. 2009. aastal avati Lihulas ja 2014. aastal Linnamäel taastuval biokütusel töötavad katlamajad. Maapiirkondades on soojamajandus jälle taandarenenud. Paljudes endisaegsetes majandikeskustes (Kirbla, Jõõdre, Panga, Nigula jne) on tsentraalne küttesüsteem on likvideeritud. Omaaegsed katlamajad seisavad kasutuseta ja lagunevad ning korrusmaju köetakse kas majasisese katlamajaga, elektriga või halvimal juhul isehitatud küttekolletega.

2011. aastal tekkis Läänemaal kokku 27364 tonni jäätmeid, sellest olmejäätmeid 8222 tonni ehk 335 kg inimese kohta. Suletud prügilate asemele rajati aastal 2007. aastal Ridala valda, Kilti külla jäätmejaam, mis pakub teenust kõikide Läänemaa omavalitsuste elanikele ja ettevõtetele. Läänemaal on hetkel 2 korraldatud jäätmeveo piirkonda: Haapsalu linn ja Ridala vald moodustavad ühe piirkonna ja Nõva, Lääne-Nigula, Lihula, Hanila, Martna vallad teise piirkonna. Kolm väiksema rahvaarvuga omavalitsust Vormsi, Noarootsi, Kullamaa, ei ole korraldatud jäätmeveoga liitunud. Lisaks on omavalitsustes sorteeritud jäätmete kogumispunktid (jäätmejaamad), kuhu saab ära anda ohtlikke jäätmeid, paberit ja pakendit. Biolagunevaid jäätmeid üldjuhul ei koguta, kuna Läänemaal puuduvad komposteerimisväljakud.

Probleemid:

- Lääne-Eestis puudub 330 kV ülekandeliinide võrk, osad 110 kV liinid on ületanud oma eluea
- Tuuleenergeetika arendamine ei ole kohaliku kogukonna seas soositud
- Biokütuste kasutamise osakaal on maakonna looduslikke ressursse arvestades väike
- Biolagunevate jäätmete kogumine ja komposteerimisväljakute rajamine vajab suuremat riiklikku toetust, jäätmejaamade arv ja mahutavus on ebapiisav
- Kvaliteetne andmeside pole kõikjal kättesaadav

4.3.5. Ettevõtlusalad ja kompetentsikeskused

Tööstusalad

Haapsalu linna tööstusalad paiknevad Suurholmil ja linnast väljasõidul Lihula maantee ääres. Viimase tööstusala laiendamiseks on algatatud detailplaneering. Uuemõisas, kahel pool Tallina maanteed on 1990ndate aastate lõpus arendatud Uuemõisa tööstusala, kus hetkel paikneb u 30 aktiivset ettevõtet. Ääsmäe–Haapsalu maantee äärde jäävad Taebla ja Palivere tööstusalad. Taebla tööstuspiirkonnas tegutseb 8 ettevõtet, maad ettevõtetel laienemiseks ei ole. Tööstusala on võimalik laiendada riigile kuuluvale 2,4 ha suurusele krundile. Endiste nõukogudeaegsete tootmisettevõtete alad Ääsmäe–Haapsalu maantee ääres Paliveres, Ristil, Linnamäel ja Nigulas toimivad tööstusaladena.

Uutest tööstusaladest on suurimate võimalustega Kiltsi tööstuspark Rohuküla sadama ja Haapsalu linnastu läheduses. Hetkel on 45 ha tööstusala arendamisel, koostatud on nii detailplaneering kui teostatavus-tasuvus analüüs. Lihula tööstusala on kavandatud Risti-Virtsu maantee piirkonda. Tootmis- ja ärimaa sihtotstarbega kruntide moodustamiseks on vajalik koostada detailplaneering. Taebla-Kadarpiku tööstusala on kavandatud endise Taebla Teraviljakombinaadi alale Kadarpiku külas, ala suurus on ca 34 ha. Virtsu arenguseltsi algatusel on plaanis luua 7,4 hektaril paiknev Virtsu ettevõtluskeskus, mis annaks tööd 130 inimesele ja looks 40 uut töökohta.

Tööstusalade arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse arengukavas, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatu lisa.

Probleemid:

- KOVidel on keeruline ettevõtlusaladeks vajalikku maad munitsipaalomandisse saada, kuna seadusest ei tulene ülesannet ettevõtlust arendada
- Kiltsi tööstusala arenduse mastaapsuse tõttu ei ole KOV võimeline seda üksinda välja arendama
- Avaliku sektori poolt väljaarendatud Uuemõisa tööstusala turundus on olnud ebapiisav

- Olemasolevad tööstusalad vajavad infrastruktuuri investeeringuid (teed, kergliiklusteed (elamualaga ühendavad), valgustus, andmeside, vesi- ja kanalisatsioon jms)

Kompetentsikeskused

Tervisedenduse ja rehabilitatsiooni kompetentsikeskus (TERE KK) käivitati 2012. a. EASi põhirahastusel ja TLÜ Haapsalu Kolledži, SA Haapsalu Neuroloogilise Rehabilitatsioonikeskuse ja Haapsalu linna kaasrahastusel. Peamiseks eesmärgiks on tervisedenduse ja taastusravi valdkonna arendus, koostöö suurendamine piirkonna ettevõtetega (piirkonna all peetakse silmas Eestit ja lähivälismaad), et tagada teadmistemahukam ettevõtluse arendamine. Keskus loodab kujuneda rahvusvaheliselt tunnustatud uurimise, arendamise, rakendamise ja teabe vahendamise keskuseks, keskendudes kahele kitsamale fookusele:

- Ravimuda uurimine ja mõjude hindamine;
- Elanikkonna liikumis- ja tegevusvõime hindamine, arendamine (preventsioon ja taastamine), nõustamine.

2014. aasta seisuga on kompetentsikeskusel 4 laborit (taastusravi labor, muda tootearenduslabor, tervisedenduse labor ja disainilabor), kvalifitseeritud personal. Lõpule jõudvad uuringud-projektid on sisendiks ettevõtlusele ja toimib tootearendus (erinevad tervisetooted mudavaldkonnas jm).

Kompetentsikeskuse arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse arengukavas, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatu lisa.

Probleemid:

- Avalike rahadega läbiviidud uuringute tulemused on avalikud, mistõttu puudub partnerettevõtetel oluline konkurentsieelis
- Sertifitseerimissüsteemi puudulikkuse tõttu konkureerivad Eesti turul uuritud koostisega ja tõestamata kasuteguriga mudatooted
- TERE KK vähene mõju maakonna ettevõtlusele, kuna puuduvad väljatöötatud toodete (kreemid, salvid, abivahendid) tootjad
- Kompetentsikeskuse lühikese tegutsemisaja tõttu on välja kujunemata uuringute ja tootearenduse rakendamise praktikad

4.3.6. Külastuskeskkond

Peamised turismi sihtkohad Läänemaal on kuurortlinn Haapsalu, Matsalu rahvuspark, rannarootsi pärandi alad ehk Vormsi saar, Nõva ja Noarootsi.

Läänemaa turismivaldkonna tugevuseks ja eelisarendatavateks suundadeks on:

- Terviseturism: ravi-, heaolu-, spaa-, lõõgastus- ja invaturism, kohalik toit
- Loodusturism: aktiivsed tegevused, loodusvaatlused sh linnuvaatlus
- Kultuuriturism: ajalooturism sh rannarahvaste pärandkultuur ja rannarootsi kultuuriga seonduv, sündmus/üritusturism
- Huvialaturism: mereturism, sporditurism, käsitööturism, loomemajandus
- Pereturism

Läänemaal on 120 turismiattraktsiooni (neist Haapsalus 42), sealhulgas muuseumid ja galeriid, ajaloolised, arhitektuurilised ja looduslikud vaatamisväärsused.

Tuntumad kultuurisündmused on Valge Daami Aeg ja etendus, Augustibluus, rahvusvaheline õudusfilmide festival HÖFF, American Beauty Car show ja Matsalu loodusfilmide festival.

Aktiivse puhkuse võimaluste pakkumisi on Läänemaal 89 (neist Haapsalus 29), jagunedes erinevate teemade vahel nagu näiteks matkamine, loodusvaatlus, spordiharrastused, rannad. Haapsalus on kaasaegne sporditaristu, lisaks Paralepa parkmets ja rand. Läänemaal on 2 RMK puhkeala: Nõva ja Matsalu. Matsalu rahvuspark on üks Eesti ja Euroopa parimaid linnuvaatluspiirkondi.

Läänemaal on 17 atesteeritud giidi. Giiditeenust osutavad ka isikud, kes ei ole atesteeritud.

Läänemaal on 86 majutuskohta, neist 36 Haapsalus. Toitlustusasutusi on Läänemaal 54, millest Haapsalus 35. Konverentsiteenuse pakkujaid on Läänemaal 12, sellest Haapsalus 8. Suurimad konverentsiteenuse pakkujad on Roosta Puhkeküla ja Haapsalu Kultuurikeskus.

Terviseteenus ja turism on nii Haapsalule kui kogu Läänemaale oluline arenev sektor. Tervise- ja spaturismi toetab Haapsalus asuv tervisedenduse ja rehabilitatsiooni kompetentsikeskus. 2014. aastal tegutseb Haapsalus selles valdkonnas kaks spaa-hotelli.

Maakondlik turismikatusorganisatsioonina tegutseb MTÜ Läänemaa Turism, mis pakub oma liikmetele koostööd, arendus- ja turundustegevusi ning aitab kaasa Läänemaa kui suure turismipotentsiaaliga piirkonna tuntuse kasvule ja atraktiivsemaks muutmisele. Liikmeteks on osa omavalitsusi ja väike arv ettevõtjaid. MTÜ Läänemaa Turism kuulub omakorda regionaalse katusorganisatsiooni MTÜ Lääne-Eesti Turism koosseisu, kes koordineerib regionaalselt ühist tootearendust ning ühisturundust.

Regioonil tervikuna on plaanis osaleda tulevastest koostööprojektides lähiriikidega nagu Soome, Rootsi, Läti, Venemaa. Eelisarendatavad teemad just koostöö, kogemuste, tootearenduse ja ühisturunduse osas on pere-, jalgratta- ja mereturism.

Külustuskeskkonna arengusuunad on täpsemalt kirjeldatud Läänemaa ettevõtluse arengukavas, mis on maakonna arengustrateegia lahutamatu lisa.

Probleemid:

- Puudub kvaliteetne, innovatiivne, terviklikult väljaarendatud hooajaväline tootearendus.
- Puudub rongiühendus, regionaalsete keskuste ja maakondlike turismi väljasõidukeskuste vahelised ühendused on kehvad. Transporditeeninduse kvaliteet madal, transpordirendi sh auto- (puuduvad rahvusvahelised kaubamärgid) ja jalgrattarendi, -paranduse ja abiteenuse vähesus.

- Puudub maakonna turundusplaan, turundus on projektipõhine, ei arvesta turu kiirelt muutuvate ootuste ja vajadustega, ega ole segmentipõhine
- Maakonna koostööorganisatsioon ei toimi ebapiisava rahastuse tõttu.
- Suur puudus on võõrkeelsetest giididest/reisisaatjatest

4.4. Institutsionaalne suutlikkus

4.4.1. KOVid

Läänemaal on 10 kohaliku omavalitsuse üksust: Haapsalu linn ja Lääne-Nigula, Ridala, Lihula, Hanila, Martna, Kullamaa, Vormsi, Nõva ja Noarootsi vallad. Viimase 10 aasta jooksul on Läänemaal toimunud üks kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemine kui 2013. a Taebla, Oru ja Risti vallad ühinesid Lääne-Nigula vallaks eesmärgiga juhtida piirkonna kui terviku arenguprotsesse, efektiivsemalt kasutada eelarvet ja teha ratsionaalsemaid investeerimisotsuseid.

Läänemaa omavalitsuste probleemid peegeldavad Eesti omavalitsussüsteemi kitsaskohti – nendeks on alafinantseerimisest ja nõrgast finantssuutlikkusest tulenev avalike teenuste ebaühtlane kvaliteet ja kättesaadavus, nõrk investeerimisvõime ning kvalifitseeritud spetsialistide nappus. Kohaliku omavalitsuse alafinantseerimist võimendab see, et omavalitsusüksused on suhteliselt väikse elanike arvuga (Läänemaa 9 vallast on 4 alla 1000 elanikuga) ning tulumaksulaekumist mõjutav keskmine palgatase on alla Eesti keskmise.

Üks võimalus avalike teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti parandada on kohaliku omavalitsuse üksuste vaheline sisuline koostöö – ühisteenuste pakkumine, ühisametnikud, ühiste hangete korraldamine jms.

Parema haldussuutlikkuse ja ressursside otstarbekama kasutamise tagavad ühisteenuste pakkumine, ühisametnike tööle rakendamine ja sisulisem koostöö kohalike omavalitsuste vahel. Sobivaks koostööinstitutsiooniks võib olla Läänemaa Omavalitsuste Liit või lahendus, kus mõni kohaliku omavalitsuse üksus täidab kokkuleppel ülesannet teiste omavalitsuste nimel. Viimane variant on ainuvõimalik olukordades, kus seadus ei võimalda liidule ülesannete volitamist (nt ühisametnikud, vääртеomenetlus).

Samas tuleb tõdeda, et koostöö ei saa täiesti asendada kohalikku omavalitsemist ning nõrk investeerimisvõimekus jääb probleemiks ka siis kui teenuseid osutatakse ühiselt. Seetõttu tuleb vajadusel arutada kohaliku omavalitsuse üksuste liitumise vajalikkust ning toetada sellesuunalisi teadus- ja rakendusuringuid. Väga oluline on ekspertteabe (ülikoolid, eksperdid) kaasamine tarkade otsuste langetamisse (sh ühisteenuste arendamine ja planeerimine, kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise analüüsid).

Kohalike omavalitsuste koostööorganisatsiooni – Läänemaa Omavalitsuste Liitu – kuuluvad kõik maakonna omavalitsused, v.a Vormsi vald.

Probleemid:

- KOV alafinantseerimine
- Avalikud teenused pole kõikjal kättesaadavad ja kvaliteet on ebaühtlane
- Enamikes omavalitsustes puudub finantsjuhtimine (on vaid raamatupidamine)
- Vähene koostöö, info liikumine maakonnas

4.4.2. LMV

Lääne maavalitsus täidab maakonna arengu juhi ja koordineerija rolli. Maavalitsuse valdkondade esindajad täidavad lisaks riigi poolt antud ülesannetele teemakodade ehk valdkondade juhtide ülesandeid maakonnatasandil. Maavalitsuse eelarves arendustegevusteks mõeldud vahendite puudumine tekitab olukorra, kus teemakoja juhi töö on vabatahtlik ning sõltub konkreetse isiku soovist ja võimekusest lisarahastust taotleda. Aastatega on liikunud ülesanded maavalitsusest valdkondlikesse ministeeriumidesse ja ametitesse (perearstide töö korraldamine ja järelevalve, spordivaldkond), samas on säilinud maavanema kohustus tagada maakonna tasakaalustatud areng.

Probleemid:

- Maakonna arengu mitmekülgsuseks ja järjepidevaks tagamiseks puudub maavanemal piisav rahastus
- Maavanemal puudub sisuline pädevus korraldada teiste maakonnas paiknevate riigiasutuste ja koostööpartnerite arendustegevust maakonnas
- Ministeeriumid ei arvesta eelarvete kujundamisel ja rahastamisotsuste tegemisel maakonna arengustrateegias ja maakonnaplaneeringus seatud eesmärgi ja tegevusi
- Erinevate regioonide põhine valdkondade juhtimine riigis vähendab maavanema võimalust juhtida maakonna arengut ja hägustab maakonna identiteeti
- Maakonnaplaneering on sisuliselt vananenud, maakonnas rakendatavad ruumilise planeerimise põhimõtted ebaühtlased
- Puudub keskkonnaspetsialisti ametikoht
- Ametnike professionaalsus langeb, kuna ei ole tagatud täiendkoolitust või võimalusi võtta tööle uusi kõrgelt kvalifitseeritud spetsialiste

4.4.3. Maakondlikud arendusorganisatsioonid

Maakonna arengustruktuuri järgi käsitletakse arendusorganisatsioonidena maakonna katusorganisatsioone ja olulisi asutusi nagu Läänemaa Omavalitsuste liit, Läänemaa Arenduskeskus, Kodukant Läänemaa, Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledž ja Läänemaa Elukeskkonna Tuleviku-uuringute SA. Läänemaal on veel erinevaid valdkondlikke katusorganisatsioone, nagu MTÜ Läänemaa Turism, Rannakalanduse Selts jpt. Arendusorganisatsioonide omavahelise hea koostööna saab esile tõsta maakonna tutvustus- ja turundusüritused Tallinnas, Lõuna-Eestis ja Ida-Viru maakonnas.

Probleemid:

- Ebapiisava infovahetuse ja koostöö tulemusena tegevuste kattumine
- Organisatsioonide tegevused ei toeta maakonna arengudokumentides seatud eesmärkide saavutamist
- KOVid soovivad rahastada koostööorganisatsioone (näiteks MTÜ LM Turism) projekti- ja juhtumipõhiselt, mis ei taga organisatsiooni toimimist
- Kõik maakonna kohalikud omavalitsused ei aktsepteeri LOVLi koostööorganisatsioonina
- Puudub investorkonsultandi tegevusteks vajalik rahastus

4.4.4. Kodanikuühiskond

Läänemaal on Äriregistri andmetel seisuga 10.09.2014 registreeritud 767 kodanikuühendust, neist MTÜ-sid 486, SA-si 19. Kõige rohkem on korteri- ja garaažiühistuid. Vaba aja veetmise-, spordi- ning kultuurilise tegevusega seotud ühendusi on 43. Piirkondlikku/kohalikku elu edendavaid ja toetavad ühendusi on kokku 95. Kogudusi on kokku 28. Suure osa moodustavad ka eestkoste ja sotsiaalvaldkonnas tegutsevad ühendused. Lisaks tegutseb ka mitteformaalseid ühendusi-seltsinguid, kelle arvu ei ole võimalik kindlaks määrata, hinnanguliselt on neid maakonnas paarkümmend.

Kodanikuühenduste arv ja aktiivsus on tõusuteel. Suurem osa kodanikuühendustest tegutseb väljaspool maakonnakeskust, omavalitsustest kõige suurem mittetulundusühenduste arv on Haapsalus. Maapiirkondades on aktiivsemateks ühendusteks külaseltsid. Külaseltsid tegutsevad aktiivsete kodanike vabatahtlikul eestvedamisel, kes teevad seda üldjuhul oma põhitöö kõrvalt.

Peamine ühenduste rahastus on omavalitsuste toetus, kuigi see väheneb pidevalt. Rahastust saadakse veel erinevatest fondidest, annetajatelt ja erasektorist. Väike osa rahast tuleb liikmemaksudest ja omateenuste müügist. Omatulu teenitakse eelkõige koolituste, nõustamiste, käsitöö ja turismi teenuste müügiga. Projektide läbiviimise suutlikkust ühenduste seas võib hinnata keskmiseks.

Omavalitsused on ühendustele delegeerinud peamiselt ürituste korraldamist, vara haldamist, projektide läbiviimist, koolituste korraldamist, sotsiaaltöö alaseid teenuseid, heakorratöid, lastehoiu ning huviringidega seotud teenuseid. Koostöö eraettevõtetega toimib nendes valdkondades, kus on selleks tekkinud reaalne vajadus.

Probleemid:

- Info kodanikuhariduse mitteformaalsest õppest on killustatud
- Vähene koostöö kodanikuhariduse osas koolide ja kolmanda sektori vahel
- Kaasamisprotsess on ebahühtlane: kohati ei kaasata, kaasatakse valikuliselt või näiliselt, kaasatavad ei tule kaasa jne
- Nõrk kodanikuühenduste finatssuutlikkus, vähene oskus kaasata heategevuslikke vahendeid, teenida omatulu
- Vähene teadlikkus avalike teenuste delegeerimise võimalikkusest

- Info vabatahtlikust tegevusest on killustatud erinevate tegijate vahel, tegevuste dubleerimine

5. SWOT

TUGEVUSED	NÕRKUSED
• Puhas, mitmekesine loodus ja kvaliteetne elukeskkond • Väike ajaline kaugus Tallinnast • Kutse- ja kõrghariduse omandamise võimalus • Terviseedendamise ja taastusravi kompetents (TERE KK, spaa'd jm.) • Rikas ajaloo- ja kultuuripärand	• Kaasaegse rongiliikluse puudumine • Teede halb olukord • Ebapiisav avalike- ja esmatasanditeenuste kättesaadavus ja kvaliteet • Tarkade töökohtade puudus ja vähene ettevõtlikkus • Konkurentsivõimelise hariduse ja oskustööjõu puudus • Maakonna eripära ja konkurentsivõimelise vähene ära kasutamine ja turundamine • Kohalike omavalitsuste ja maakondlike arendusorganisatsioonide vähene haldussuutlikkus ja halb koostöövõime pikaajalistes projektides
VÕIMALUSED	OHUD
• HKHK ja TLÜ HK baasil maakondliku kompetentsikeskuse tugevdamine • Lobi- ja koostöö tõhustamine riigi tasandil poliitiliste otsuste mõjutamiseks • Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudtee ehitus • Ettevõtlust ja elukeskkonda soodustav regionaalpoliitika • Regionaalse kolledži säilitamine ja õppekava täiendamine piirkonnaspetsiifiliste erialadega	• Rahvastiku ebasoodne struktuur süveneb • Kõrgemad palgatasemed regionaalsetes keskustes (Tallinn, Tartu) • Euroopa Liidu vahendite ärajäämine • Kaitsealade suurendamine ja nende kasutustingimuste karmistamine • Teedevõrgu vähene finantseerimine (halveneb juurdepääs teenustele) • Regionaalpoliitika puudumine • Maakonnaplaneeringu ja sektoriaalsete arengukavade mitteametamine riiklikul ja kohalikul tasandil

6. VISIOON

Aastaks 2020+ on Läänemaa kõige turvalisem maakond Eestis.

Läänemaa on mitmekese loodusega ning omanäolise kultuuripärandiga elukeskkond.

Majandusliku heaolu ja konkurentsivõime aluseks on motiveeritud ja ettevõtlikud inimesed, maakonna haridussüsteemi vastavus kohalikule vajadusele ning majandustegevust toetav ettevõtluskeskkond. Siia tahavad ja saavad inimesed oma ettevõtteid luua ja investeerida.

Läänemaa on kaasaegse infrastruktuuriga ja igale Läänemaa elanikule on kättesaadavad tema vajadustest lähtuvad teenused.

7. STRATEEGILISED EESMÄRGID AASTAKS 2020+

1. Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest.
2. Igal läänlasel on töökoha- ja eneseteostusvõimalus Läänemaal.
3. Elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega.
4. Maakonnas on avalikud ja erasektori esmatasandi teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed.
5. Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld- kutse- ja kõrgharidust.
6. Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga.

8. VÕTMEVALDKONDADE ÜLD- JA ALAEESMÄRGID

8.1. Elukeskkond

Eesmärk: Elukeskkond on turvaline ja kaasaegne, avalikud ja erasektori esmatasandi teenused on kättesaadavad ja kvaliteetsed

Alavaldkond	Alaeesmärk	Tegevus
Asustus	Haapsalu linnastu ja Lihula on tugevad toimepiirkonna keskused	• Pakutavate teenuste hulga ning kvaliteedi säilitamine • Töökohtade loomise soodustamine • Hea ühistranspordiühenduse tagamine toimepiirkonna keskuse ning selle tagamaal asuvate teeninduskeskuste vahel (vt. lisa 1) • Hea ühistranspordiühenduse tagamine Haapsalu linnastu ja Lihula vahel
	Haapsalu linnastu on tugev maakonnakeskus ja tugev keskus Lääne-Eesti regioonis	• Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudteeühenduse taastamine • Haapsalu linnastu ja Noarootsi poolsaare (Pürksi) vahelise püsiühenduse loomine • Ühistranspordisõlme loomine • Üldhaigla säilitamine Haapsalus • Riigiasutuste maakonnakeskusesse tagasi toomine

	Teeninduskeskuste võrk on optimaalne ning neis pakutavad teenused on kvaliteetsed	• II taseme teeninduskeskustes – Kullamaal, Taeblas ja Virtsus optimaalse teenusbaasi olemasolu tagamine (vt ptk 9) • I taseme teeninduskeskustes – Kõmsil, Linnamäel, Martnas, Paliveres, Panga külas, Pürksis ja Ristil optimaalse teenusbaasi olemasolu tagamine (vt ptk 9) • Erandolukorras olevates paikkonna keskustes – Nõval ja Hullol optimaalse teenusbaasi tagamine (vt ptk 9) • Täpse teeninduskeskustes vajaliku teenusbaasi väljatöötamine maakonnaplaneeringus • Lähestikku paiknevate teeninduskeskuste vahel (Taebla-Linnamäe-Palivere-Risti) teenuste jaotamine • Teeninduskeskuste omavaheline ja toimepiirkonna keskustega ühendamise (vt. lisa 1) • Üldjuhul uute sotsiaalse taristu objektide rajamise vältimine
Ruumiline planeerimine	Linnade ja asulate elukeskkond on atraktiivne ning funktsionaalne	• Asulate kompaktsuse hoidmine ning sisestruktuuri tihendamine kasutusest väljalangenud alade kasutuselevõtu kaudu • Väljakujunenud asustusstruktuuri hoidmine, miljöo ning ajaloolise ehitatud pärandi väärtustamine • Avaliku ruumi mitmekesisuse ning kvaliteedi tõstmine läbi erinevate ühiskonnaliikmete vajadusi arvestava planeerimise (sh universaalsain) • Elanike loomulikke liikumissuundi arvestava, ohutu ning sidusa kergliiklusruumi kujundamine • Veeäärsete alade väärtustamine ja veekogude kasutamisevõimaluste suurendamine sh. ligipääsude loomine ning avalike ruumide ja ühiskondlike ehitiste arendamine
	Hajaasustuse elukeskkond on heakorrastatud ning	• Väljakujunenud asustusstruktuuri hoidmine, miljöo ning

	ruumilised eripärad väärtustatud	- ajaloolise ehitatud pärandi väärtustamine - Ehitustegevuse soodustamine detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude vähendamine kaudu - Ranna- ja kaldaala ehitustingimuste täpsustamine maakonnaplaneeringuga
	Hoonestus on kvaliteetne, elanike vajadusi arvestav ja ohutu	- Uute ehitiste projekteerimine ja ehitamine kõrge arhitektuurilise ja ehitusliku kvaliteediga ja energiasäästlikult - Hoonete multifunktsionaalsuse suurendamine - Munitsipaalelupindade loomine ja parendamine - Üleujutusriskiga aladele hoonestuse planeerimise vältimine, olemasolevatele üleujutusriskiga aladele riskide maandamiskavade koostamine
	Puhkealalad on kõigile kättesaadavad	- Mereranniku ehitustegevuse reguleerimine, avalike juurdepääsude säilitamine randa - Kõrge külastatavusega puhkemetsade määratlemine ning nendes sobivate metsamajandusvõtete rakendamine - RMK puhkealade võrgustiku optimeerimine, objektide hea seisukorra ning informatsiooni kättesaadavuse tagamine - Uute avalike külastusobjektide kavandamine eelkõige riigi- või munitsipaalmaadele
Haridus	Õpetajad koolides on motiveeritud ja professionaalsed	Õpetajate täiendkoolitamine, motiveerivate ühisürituste korraldamine, noorte õpetajate arvu suurendamine
	Koolivõrk on korrastatud, õpikeskkond vastab kaasaja nõuetele ja hariduse kättesaadavus on tagatud	- Koolivõrgu optimeerimine - Õpikeskkonna kaasajastamine KOVide koostöös - Õpilaskodude loomine ja/või vajaliku transpordi tagamine
	Õppetöös lähtutakse õpilaste individuaalsusest, huvidest, õpikäsitel koolis on kaasaegne ja innustav	Õpetajate metoodiline, uute oskuste omandamise toetamine (täienduskoolitus), julgustamine, tunnustamine

	Koostöö kooli, perekonna ja kogukonna vahel on hea	• Maakondlike ühisürituste, -koolituste korraldamine, kogukonna suurem kaasamine koolide tegemistesse
	Õpe on uuendustele suunatud ja elukestev	• Uute erialade/koolituste/teenuste loomine, et suurendada koolide (HKHK, TLÜ HK ja Haapsalu ja Lihula Rahvaülikool) atraktiivsust
	Huviharidus on maapiirkondades kättesaadav	• Laiema koostöö loomine Haapsalu Kolledžiga, Innovatsioonikeskusega jt huvitegevust pakkuvate asutustega • Tehnikaalaste ringide loomine • Huviringibussi (ratastel huvikeskus) loomine
Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid	Sotsiaal- ja hoolekandeteenused on piisavad, abivajajatele kättesaadavad ja kvaliteetsed	• Maakonda kahe hoolekandeteenuse keskuse loomine asukohaga Haapsalu ja Lihula • Erihoolekandekeskuste elamistingimuste parendamine • Koostöö hoogustamine kolmanda sektoriga (teenuste osutajatega) • Maakonda ühiste teenuste loomine (eakate päevahoid, lapsehoiuteenus, sotsiaaltransport, päevakeskused eakatele ja puuetega inimestele jne) • Hoolekandeteenuseid pakkuvate juriidiliste isikute hulga suurendamine (MTÜ- d, FIE- d, SA jne)
	Läänemaa sotsiaaltöötajad on pädevad, motiveeritud ja hästi tasustatud	• Sotsiaaltöötajatele infopäevade, koolituste, supervisioonide, kovisioonide korraldamine
	Esmatasandi tervishoiuteenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad	• Maakonda kahe esmatasandi tervishoiukeskuse loomine, asukohaga Haapsalu ja Lihula
Kultuur	Läänemaal on toimiv kultuuri koostöövõrgustik	• Koostöö erinevate huvigruppidega ja valdkondadega
	Kultuuriprotsessis osalemine pakub rohkelt eneseteotusvõimalusi kohalikule elanikkonnale	• Võimaluste loomine erinevate valdkondadega tegelemiseks • Kultuuritöötajate ja -vedurite pädevuse tõstmise ning järelkasvu tekkimise toetamine

	Läänemaal on aastaringselt kultuurisündmusi, ollakse Eesti kultuuriturismi oluline sihtpunkt	• Läänemaale iseloomulike kultuuriürituste jätkamine ja laiendamine, uute põnevate ideede elluviimine. • Uute turismihooajaväliste kultuuriürituste väljatöötamine ja käivitamine • Haapsalu piiskopilinnuse väljaarendamine kaasaegseks harivat meelelahutust pakkuvaks muuseumi- ja külastuskeskkonnaks
	Kultuurikeskkond vastab inimeste vajadustele ning on turvaline, kvaliteetne, kaasaegne	• Kultuuritaristu multifunktsionaalsuse ja tehnilise taseme ning kultuuritöötajate pädevuse tõstmine • Kohalike omavalitsuste ja elanike aktiivsem kaasamine ja osalemine kultuurikeskkonna väljaarendamisel ja haldamisel
	Pärandkultuur, kultuuri- ja arhitektuurimälestised on väärtustatud, arendatud ja mõistlikult kaitstud	• Riikliku eestirootsi kultuuriprogrammi käivitamine, eestirootsi kultuuri arendamine ja mitmekülgsem tutvustamine • Läänemaa kirikute ja ehituspärandi restaureerimine ja külastuskeskkonna rikastamine läbi pärandkultuuri • Läänemaa käsitöö väärustamine ja arendamine
	Loomemajandus on toetatud ja arendatud	• Koostöös Haapsalu Kolledži ja Haapsalu Kutsehariduskeskusega loomeinkubaatori loomine, mis toetab looverialade vilistlastel ettevõtluse alustamist • Loomemajanduses kohaliku kultuuripärandi kasutamine • Kutsehariduskeskuse ja Haapsalu kolledži looverialade õppekava sidumine kohaliku kultuuripärandiga
Sport	Liikumisharrastusega tegelejate /harrastussportlaste arv on suurenenud	• Liikumissarjade käivitamine omavalitsustes • Omavalitsustes spordi ja tervisedenduse arendamisest süsteemse nägemuse kujundamine • Elanike teadvustamine liikumise kasulikkusest läbi koolituste ja sündmuste korraldamise

		• Invaspordi valdkonna osatähtsuse suurendamine (kasutades maakonna kompetentsivõimalusi)
	Laste ja noorte sporditegevus on soodustatud	• Läänemaal pikaajalise traditsiooniga spordialade rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmine • Laste spordi- ja suvelaagrite arvu suurendamine ja toetamine • Andekate noorsportlaste tunnustamine ja innustamine läbi stipendiumite • Treenerikutse väärtustamine – kutse-kvalifikatsiooniga treenerite nõude rakendamine
	Maakonna spordi infrastruktuur on optimeeritud ja kaasaegne	• Olemasoleva infrastruktuuri rekonstrueerimine ja parendamine • Läänemaa liikumisradade võrgustiku arendamine ja hooldamine • Küladesse spordi- ja mänguväljakute rajamine
	Spordivaldkonna juhtimine on korrastatud ja koostöö erinevate organisatsioonide vahel toimib	• KOVide spordivaldkonna arengukavades/ arengukava spordi osas spordi rahastamise põhimõtete käsitlemine; • Spordiliidu tugevdamine, maakonna tasandil juhtiva rolli andmine • Erakapitaliga koostöövormi loomine
Noorsootöö	Läänemaa noored on aktiivsed ja riskikäitumine on vähenenud	• Noorte tööhõivevalmiduse parandamine (noorte töökasvatus, malevad, töölaagrid, karjäärinõustamine, infomessid, töövarjupäevad) • Noorte omaalgatuse tunnustamine erinevatel tasanditel, eestvedajate järelkasvu tagamine • Noorte riskikäitumise ennetamiseks erinevate teabepäevade, seminaride, koolituste korraldamine • Tänavanoorsootöö (mobiilse noorsootöö, noortega tegelemine)

		tänaval) juurutamine • Algatusvõimelise noorteesinduse loomine igasse KOVi • KOVides noorsootöö ametnike töölevõtmine ja motiveerimine
	Infovahetuse süsteem on toimiv ja see tagab noorsootöö erinevate osapoolte koostöö, asjakohase ja sihtgruppidele olulise info kättesaamise	• Läänemaa Noorteportaali operatiivse info edastamine, infopäevade korraldamine • Noortefototöötaja aktiivne suhtlemine koolide, noortekeskuste ja noorteühendustega • Noorteinfo valdkonna erinevate teenuspakettide väljatöötamine
	Maakondlikul tasandil toimib koordineeritult koostöövõrgustik KOVide, noorsootöö asutuste ja noorteorganisatsioonide vahel;	• Infopäevade, ümarlaudade, õppereiside ja koolituste korraldamine • Toimepiirkonna- ja teeninduskeskustesse noortekeskuste ja -tubade rajamine
Siseturvalisus	Elanikkonnale on kindlustatud turvalisust tagav ja hästi toimiv elukeskkond (päästeamet, politsei, kiirabi).	• Süütegude operatiivsem lahendamine • Operatiivsem reageerimine väljakutsete teenindamisel • Haapsalust kaugemal asuvates piirkondades • Valgustuse tagamine asulates, riskipiirkondades, terviseradadel • Ohupiirkondade kaardistamine, sekkumismeetmete väljatöötamine ning pidev kommunikatsioon elanikega • Vabatahtlike koolitamine ja varustamine • Siseturvalisust tagavate organisatsioonide tehniline varustamine ja mehitamine

	Elanikkonna eluviisid on tervislikumad ning riskikäitumine on vähenenud.	• Ennetustöö tõhustamine kõikides valdkondades (liiklus, pääste, riskikäitumine) – infopäevade, koolituste korraldamine erinevatele sihtrühmadele (spetsialistid, lapsed, noored, eakad, täiskasvanud erivajadusega inimesed). • Kampaaniate korraldamine, praktiliste õppuste läbiviimine, rahvusvahelise kogemuse ja teadmise toomine.
Esmatasanditeenused	Erasektori esmatasandi teenused on kvaliteetsed ja kättesaadavad toimepiirkonna- ja teeninduskeskustes	• Käsimüügiravimite müügi toetamine esmatarbekauplustes • Postiteenuse ühendamise teiste avalike teenustega (näit. raamatukogu) • Pangateenuse säilitamiseks koostöö tegemine • Väikeses koguses kütuse müümine esmatarbekauplustes
Ühistransport	Ühistransport on optimeeritud ja kaasaegne	• Erinevate transpordiliikide, koolibusside ja avalike busside liinivõrgu ning sõiduplaanide koordineerimine, s.h naabermaakondade liinidega • Ühtse ja kaasaegse ühistranspordi piletisüsteemi kasutusele võtmine • Ühistranspordiinfo kättesaadavuse parandamine • Ühistranspordi peatuste taristu arendamine ja ühistranspordisõlme loomine Haapsalusse • Hõreda asustusega piirkondades paindlike ühistranspordilahenduste nagu nõudebuss, sotsiaaltransport või –takso kasutusele võtmine • Keskkonnasäästliku ja puuetega inimestele kasutajasõbraliku veeremi kasutuse võtmine
	Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudtee on taastatud	• Maakonnaplaneeringut täpsustava teemaplaneeringu „Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudteetrassi koridori asukoha määramine“ kehtestamine ja raudteetrassi aluse maa riigi omandisse jätmine

		• Raudtee ehitamine
	Loodud on kiired ja mugavad liikumisvõimalused toimepiirkonna keskusesse	• Ühistranspordiühenduste korraldamisel soovitusliku reiside arvuga toimepiirkonna- ja teeninduskeskuste vahel (vt. lisa 1) arvestamine
	Hea ja kaasaegne praamiühendus Vormsi ja mandri vahel	• Teenuse osutamine kaasaegse reisiparvlaevaga optimaalse sõiduplaani alusel • Bussi ja parvlaeva sõiduplaanide integreerimine

8.2. Looduskeskkond

Eesmärk: Looduskeskkonda kasutatakse säästlikult

Alavaldkond	Alaeesmärk	Tegevus
Kaitsealad	Tagatud on Läänemaa loodusväärtuste ja puhta keskkonna säilimine, kooskõla looduskaitsealade ja arendustegevuste vahel	• Asustuse ning muude objektide planeerimisel, mis mõjutavad kaitstavaid loodusobjekte, looduskaitsealade ja kaitse-eeskirjades toodust lähtumine • Kaitse-eeskirjade muutmine selliselt, et olulised väärtused on kaasatud sihtkaitsevöönditesse ning majandustegevusega või vähemväärtuslikud alad piiranguvöönditesse • Uute kaitsealade planeerimisel varem kavandatud maakasutusega arvestamine, mh kohalike omavalitsustega tiheda koostöö tegemine • Ehitustegevuse reguleerimine rohevõrgustiku aladel, uute kompaktsete hoonestusalade tekkimise rohevõrgustiku aladele ja rohelistele koridoride läbilõikamise välistamine
Rohevõrgustik ja väärtuslikud maastikud	Läänemaa väärtuslikud maastikud ja miljööväärtusega alad on säilinud	• Väärtuslikele maastikele ja miljööväärtusega aladele määratud maakasutus- ja ehitustingimuste järgimine

Loodusressurss	Läänemaa elanikele on tagatud kvaliteetne joogivesi, reoveekäitlus on nõuetekohane	• Ühisveevärgi- ning kanalisatsiooni rajamise ning uuendamise jätkamine kompaktse asustusega aladel • Põllumajandusliku tegevuse ning maavarade kaevandamise mõjude vähendamine põhjavee kvaliteedile • Salajõe karstiala hüdrogeoloogilise uuringu tellimine, piirkonna ühisveevarustuse kavandamise kaalumise
	Haapsalu (Tagalahe) ja Matsalu lahe veekvaliteet on paranenud	• Haapsalu (ja Matsalu) lahe seisukorra uuringu läbiviimine ja võimaluste otsimine nende reostuskoormuse vähendamiseks • Roostiku ja veetaimestiku leviku piiramine lahtedes
	Kaevandamine on reguleeritud maakonna ja kohaliku omavalitsuse tasemel, konfliktid elanike ja kaevandajate vahel on välditud	• Erinevate maakasutusviiside konfliktipiirkondade ja maavaravarude kaevandamisest mõjutatud alade kasutustingimuste määratlemine maakonnaplaneeringus • Ammendamist vajavate olemasolevate karjäärade/kaevanduste väljaselgitamine ning nende kasutuselevõtu eelistamine uute rajamisele
	Väärtuslikud põllumajandusmaad on reserveeritud põllumajandustegevuseks	• Väärtuslike põllumajandusmaade on määratlemine ning nende kasutustingimuste käsitlemine uues maakonnaplaneeringus
	Taastuvad loodusvarad on kasutatud otstarbekalt	• Puidu ja roostiku kasutamise suurendamine

8.3. Majanduskeskkond

Eesmärk: Läänemaal on avaliku ja erasektori koostöös arenev uuendustele aldis ettevõtluskeskkond, mis loob võimalused tasuvaks tööks kõigile soovijaile.

Alavaldkond	Alaeesmärk	Tegevus
Ettevõtlus	Ettevõtjad ja palgatöötajad on motiveeritud maakonnas jätkama ja uued siia investeerima	• Tootmisprotsesside efektiivistamine uute tehnoloogiate kasutuselevõtmise kaudu, pakutavate teenuste kvaliteedi tõstmine, toodete ja teenuste müümine välisurgudel • Palgatöötajate hoidmine, harimine ja vääriline tasustamine • Parimate ettevõtjate maakondlik tunnustamine • Riiklike arendus- ja koolitustoetuste kasutamine, maakonna arendusprojektide toetamine • Külastushooaja pikendamine ja turismisündmuste hajutamine • Ettevõtluseks vajaliku infrastruktuuri loomine ja parendamine avaliku sektori toel • Avaliku ja erasektori koostöö (teenuste delegeerimine, PPP-d) suurendamine • Elamufondi korrastamine ja omandamine avaliku sektori poolt
Tööhõive	Läänemaa noored oskavad teha elukutse ja karjääri osas sobilikke valikuid, nad on teadlikud ettevõtluse olemusest ja võimalustest	• Ettevõtlikkuse arendamine kõikides kooliastmetes sh ettevõtlustunnid, majandusõpe, minifirmade loomisele kaasaaitamine, ettevõtete külastamine, töövarju päev jmt. • Osalemise toetamine noorte ettevõtluskonkurssidel, malevatöö organiseerimine • Karjääri planeerimine, millega tehakse algust varakult, määramaks iga noore anded ja võimed ning sobivus teatud

		ametivaldkondadesse, suunates sellega noorte teadlikku arengut
	Riskirühma noored ei lange koolist välja	Noori toetava mitmekülgse spetsialistidest koosneva tugiorganisatsioonide võrgustiku loomine
	Tööga hõivatute täiendavaks harimiseks ning elukestvaks õppeks on Läänemaal soodsad tingimused	- Töötajate täiend- ja ümberõppe võimaluste mitmekesistamine ettevõtete vajadusest lähtuvalt, sh õppekavade arendamine maakonna haridusasutustes, erialade avamine regiooni ettevõtete vajadustest lähtuvalt ning paindlike õppevormide loomine täiskasvanud õppijatele - Toimiva karjäärinõustamise süsteemi loomine
	Töötud ja osalise töövõimega inimesed saavad tööle või hakkavad ettevõtjaks	- Töötute tööle aitamine erinevate tegevuste, teenuste ja finantstoetuste kaudu (riiklikud ja maakondlikud organisatsioonid, omavalitsused) - Erivajadustega õppijatele ametiõppe võimaldamine, õppijate toetamine tööle saamisel - Ettevõtlusega alustamise koolituste ning mentorprogrammi korraldamine - Ettevõtlusinkubaatori käivitamine ja töös hoidmine - Eakate hoidmine tööjõuturul, nende koolitamine ja neile sobivate paindlike lahenduste leidmine
Teed	Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudtee on taastatud	- Maakonnaplaneeringut täpsustava teemaplaneeringu „Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudteetrassi koridori asukoha määramine“ kehtestamine ja raudteetrassi aluse maa riigi omandisse jätmine - Raudtee ehitamine
	Kvaliteetne teedevõrk tagab ligipääsu töökohtadele ja teenustele, ning toetab ettevõtluse arengut	- Riigimaanteed mustkattega katmine ja hooldamine - Avaliku bussiliiniveoga kaetud teede mustkattega katmine ja hooldamine - Heade ühenduste loomine toimepiirkonnakeskuse ja tema tagamaa vahel

		• Haapsalu linnastu ja Noarootsi poolsaare (Pürksi) püsiühenduse loomine
	Välja on arendatud kergliiklusteede võrgustik, mis toetab inimeste liikumist elu- ja töökohtade ning teenindusasutuste vahel	• Toimepiirkonna keskuse ja tema lähivööndi (20 km) ühendamine kergliiklusteedega • Olemasolevate kergliiklusteede ühendamine toimivaks võrgustikuks • Kergliiklusvõrgustiku väljaehitamine toimepiirkonnakeskuste sees
Sadamad ja lennuväljad	Erinevatele sihtrühmadele vajalikud sadamad ja lennuväljad on välja ehitatud	• Reisisadamate kaasajastamine • Sadamate võrgustiku välja arendamine, sadamate juurdepääsuks vajalike faarvaatrite süvendamine • Suure potentsiaaliga kalasadamatesse investeerimine
Energeetika, andmeside, sooja- ja jäätmemajandus	Elektrienergia varustuskindlus on tagatud ja võimaldatud uute võimsuste liitumine	• 330 kV elektriliini väljaehitamine, olemasolevate ülekandeliinide kaasajastamine • Hiiumaa 110 kV ringühenduse planeerimine läbi Läänemaa
	Tõusnud on energiallikate mitmekesisus, taastuvenergia osakaal ning energiasäästlikus	• Tuuleparkide arendamise soodustamine, kompensatsioonimehhanismide rakendamine kohaliku kogukonna heaks • Elektri- ja soojuse koostootmise laiendamine • Biokütuse osakaalu suurendamine • Investeeringute toetamine korterelamute, eramute, tööstuse ja avalike hoonete energiasäästu • Transpordi energiakasutuse ohjamine läbi kolme tegutsemisviisi - transpordivajaduse vähendamine, ühistranspordi kasutuse suurendamine ja sõidukite ökonoomsuse suurendamine
	Jäätmemajandus on tarbijasõbralik ja keskkonnasäästlik	• Biolagunevate jäätmete kogumise suurendamine,

		komposteerimisväljakute rajamine. Jäätmejaamade arvu ja mahutavuse suurendamine
	Kõikjal Läänemaal on ligipääs taskukohasele andmeside võrgule kiirusega vähemalt 40 Mib/s	• 40 Mbit/s leviala laiendamise toetamine riiklikest ja EL vahenditest
Ettevõtlusalad- ja kompetentsikeskused	Läänemaal on ettevalmistatud infrastruktuuriga krunte ja sobivaid hooneid uute ettevõtete piirkonda asumiseks	• Uute tööstusalade rajamine toimepiirkonna keskuste lähivööndisse (20 km) • Olemasolevate kruntide ja hoonete aktiivne turundamine • Aktiivses kasutuses olevate tööstusalade taristu korrashoidmine ja uuendamine • Sihtasutuse moodustamine Kiltsi tööstusala arendamiseks (Läänemaa omavalitsused ja Eesti riik)
	Tervisedenduse ja taastusravi kompetentsikeskus (TERE) on piirkonna ettevõtluse üheks arengumootoriks, pakkudes Eesti ja Läänemere piirkonna ettevõtetele ja organisatsioonidele tootearenduseks vajalikke teenuseid	• Kompetentsikeskuse tootearendusprotsessi täielik väljatöötamine uuringutest toodete valmistamiseni, turundamine • Partnerlussuhete loomine Eesti ettevõtetega ja nende toomine Läänemaale • Muda sisaldavate toodete sertifitseerimissüsteemi loomine riiklikul tasandil
Külastuskeskkond	Läänemaal on heas korras turismitaristu, rikkalik valik hästi ligipääsetavad turismiatraktsioone, mida täiendavad kvaliteetsed turismiteenused ning korrektne viidamajandus	• Turismiatraktsioonide loomine, arendamine ja korrastamine • Viidamajanduse korrastamine • Kõrghooaega pikendav ja hooajavälisest nõudlust suurendav segmendipõhine tootearendus – tervise, inva, looduse, mere ja pereturismi arendamine • Investeeringud teedesse, raudteesse, sadamatesse
	Maakonna turundus- ja teavitustegevus on terviklik, järjepidev ja kaasaegne	• Maakonna turismi arendusorganisatsioonidele toimiva turundusplaani koostamine ja selle järgimine • Rahvusvahelise koostöö edendamine • Temaatiliste turismivõrgustike ülesehitamine ühisturunduseks ja

		kitsaskohtade esiletoomiseks ja lahendamiseks, sihtkoha ja regiooni arendus- ja turundusorganisatsioonide püsirahastuse tagamine
--	--	--

8.4. Institutsionaalne suutlikkus

Eesmärk: Kohalike omavalitsusüksuste, kodanikeühenduste ja teiste arendusorganisatsioonide toimiv koostöö tagab esmatasandi teenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi. Avalikud teenistujad ja KOV ametnikud on pädevad.

Alavaldkond	Alaeesmärk	Tegevus
KOV	KOVide osutatavad ja korraldatavad avalikud teenused on kättesaadavad ja kvaliteetsed	• KOVide või LOVL koosseisus ühisametnike (lastekaitse, ehitus, keskkonna, väärtegade menetlemine jt) töölevõtmine • KOVide koostöös ühisteenuste pakkumine (varjupaik lähisuhtevägivalla ohvritele, eakate päevahoid, sotsiaaltransport, hariduse tugiteenused jm) ja osalemine EL toel pakutavate teenuste arendamisel • Sotsiaalinfrastruktuuri objektide kasutamine KOVide üleselt
	KOVide suurem haldussuutlikkus, ressursside efektiivsem kasutamine ja investeringute ratsionaalsem planeerimine	• Ühiste hangete läbiviimine • Omavalitsusteülestest investeerimisotsustest ja tegevussuundadest kinni pidamine
	KOV ametnikud on professionaalsed, uuendustele avatud ja koostöövalmid	• Järjepidev KOV ametnike ja töötajate täiendkoolitamine ning stažeerimine
	Tark omavalitsus	• Teadlaste ja ekspertide kaasamine ühiste ülesannete ja ühisteenuste arendamise- ja elluviimise protsessi, ning vajadusel kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemiseks vajalike uuringute tegemisse; • Koostöö ülikoolidega ja Läänemaal asuvate õppeasutustega (nt TLÜ Haapsalu Kolledž)
LMV	Maakonna arengut juhitakse avatult ja järjepidevalt, teemakojad on toimivad ning maavanema panus	• Maakonnatasandi arengustruktuuri järgimine • Teemakodade juhtide motiveerimine

	valdkondlike tegevuskavade elluviimises piisav	• Valdkondade arengu- ja tegevuskavade järgimine • Maakondliku arendustegevuse programmi vahendite mahu taastamine vähemalt majanduslanguse eelse tasemeni
	Maakonna arengustrateegias ja maakonnaplaneeringus kokkulepitud tegevused on sisendiks koalitsioonikokkulepetele, riiklike arengukavadele ja ministeeriumide eelarvetele	• Valdkondade esindajate sisuline koostöö üleriigiliste organisatsioonide, valdkondlike töögruppide ja ministeeriumidega
	Läänemaa ruumiline planeerimine on kaasav, professionaalne ning toimub ühtsetel alustel	• Uue maakonnaplaneeringu koostamine, selle täiendamine vastavalt vajadusele • Planeeringute järelevalve komisjoni töö jätkamine • KOVide planeerimisspetsialistide täiendkoolitamine • Planeeringualase koostöö tõhustamine erinevate ametkondadega
	Ametnikud on professionaalsed, uuendustele avatud ja koostöövalmid	• Järjepidev ametnike ja töötajate täiendkoolitamine ning stažeerimine
Arendusorganisatsioonid	Koostöövõrgustik era-, avalikus ja mittetulundussektoris ning nende vahel tagab ressursside otstarbeka kasutamise	• Maakonnatasandi kokkulepete järgimine • Info jagamine ja vahetamine • Arendusorganisatsioonide arengukavade koostamisel maakonna arengueesmärkide ja prioriteetidega arvestamine
	Katusorganisatsioonid on koostööorganisatsioonina tugevad ja toimivad	• KOVid tagavad ühisteenuseid osutavate organisatsioonide toimimiseks vajaliku finantseerimise • MTÜs LOVL ja MTÜs Läänemaa Turismi liikmete vajadustele vastavate teenuste ja arendustegevuste pakkumine • Avaliku-, era- ja kolmanda sektori algatuste toetamine LAKi poolt
	Läänemaa Arenduskeskus SA on ettevõtluse arengumootoriks maakonnas	• Investorkonsultandi töökoha ja tegevusteks vajaliku rahastuse tagamine

Kodanikuühiskond	Formaalne ja mitteformaalne kodanikuharidus on erinevatele sihtgruppidele kättesaadav	• Kodanikualgatuslike projektide elluviimine koolide ja kodanikuühenduste koostöös • Kodanikuhariduse süsteemne arendamine ja ametkondade vaheline koostöö • Iga aastane kodanikuühenduste konverentsi läbiviimine maakonnas • Kodanikuhariduse alase info koondamine
	Kaasamine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	• Ulatuslikum koostöö avaliku võimu ja kolmanda sektori vahel • Kaasamisvõimekuse parandamine läbi positiivsete näidete avalikustamise • Uudsete koostöö-ja osalemisvormide katsetamine
	Kodanikuühendused on oma tegevuses võimekamad ja jätkusuutlikud	• Kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse ja finantssuutlikuse tõstmine, kaasates ressursse heategevusest ja omatulust • Parimate praktikate tutvustamine ja ühenduste koolitamine sotsiaalse ettevõtluse ja omatulu teenimise valdkonnas • “Ühenduste rahastamise juhendmaterjali” levitamine KOVides ja kodanikuühendustes • Kodanikuühenduste annetuste kogumise võimekuse suurendamine, parimate praktikate jagamine • Ühenduste ja KOVide teadlikkuse ja kompetentsi tõstmine avalike teenuste delegeerimisel
	Kodanikuühendused kaasavad teadlikumalt oma töös vabatahtlikke	• Vabatahtliku tegevuse edendamine ja populariseerimine • Vabatahtliku tegevuse alase info koondamine ja levitamine läbi Läänemaa Vabatahtlike Keskuse • Vabatahtlike ja kodanikuühenduste iga aastane tunnustamine

9. MAAKONDLIKUD TARISTUOBJEKTID

Optimaalne teenusbaas toimepiirkonna keskuses (TPK), tugitoimepiirkonna keskuses (TTPK), teeninduskeskustes (II TK, I TK) ning erandolukorras paikkonnakeskustes (PK).

Täpne teeninduskeskustes vajalik teenusbaas töötatakse välja maakonnaplaneeringus. Tabelis loetletud keskuste ja teenuste täpsem kirjeldus on toodud arengustrateegia lisa 1.

		TPK	TTPK	II TK			I TK							PK	
Valdkond	Teenindusobjekt	Haapsalu	Lihula	Kullamaa	Taebla	Virtsu	Kõmsi	Linnamäe	Martna	Palivere	Panga küla	Pürksi	Risti	Hullo	Nõva
Haridus	Lasteaed + mänguväljak	x	x	v	v	x	v	x	v	x	x	x	x	x	x
	Algkool + sportimisvõimalused	v	x/v	x/v	v	x	x	x	v	v	x	x	v	v	x
	Põhikool + sportimisvõimalused	v	x/v	x/v	v	x		x	v	v	x/v	x	v	v/?	v
	Gümnaasium + sportimisvõimalused	x	x/v	x/v	+							x			
	Kutsekool* + sportimisvõimalused	x													
Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid	Perearsti vastuvõtt	v	v	x	x	x	x	x	v	x		x	x	x	x
	Apteek	x	v	x	?	?						?	x		?
	Sotsiaalmaja (eraldi munitsipaalasutus)	v		?	?	?						v			?
	Sotsiaalteeninduspunkt (vallavalitsus, valla teeninduspunkt)	x	x	x	x	?	x	x	v	x		x	x	x	x
	Hooldekodu*	x	x	?				v					v		?

Kultuur	Kultuurikeskus	x	v												
	Rahvamaja			x	x	?	v	?				x			
	Seltsimaja			x		x		?	v		+		x	v	x
	Raamatukogu	x	x	x	x	x	x	x	v	x	x	x	x	x	x
Sport	Ujula	x													
	Spordihoone	v													
	Staadion	x													
Noorsootöö	Noortekeskus	v	x	x	x	?		?	v	x	x	x	?		
	Noortetuba						?								
Siseturvalisus	Päästekomando*	x	x	x	x	x	v	x	x	x	x	v	x	x	x
	Kiirabiigrid	x	x											x	
Erasektori esmatasandi teenused	Kauplus (esmatarbekaubad)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	+	x	x	x	x
	Pangaautomaat/sularahateenus	x	x	?	x	+						?	x		
	Pank	x	x												
	Postkontor/postipunkt	x	x	x	x	?	x	+	v	+		+	+	x	x

*Teenindusobjektid, mis ei pea asuma kindlasti keskses, kuid nende olemasolu piirkonnas on oluline

Riiklikult oluline minimaalne teenusbaas

Kohaliku omavalitsuse jaoks oluline teenusbaas, mida võimalusel maakondlikult toetatakse

x - objekt on rahuldavas seisukorras

v - objekti vajab investeeringuid

? - objekt puudub, kuid omavalitsuse hinnangul on vajalik

+ - objekt on sulgemisohus

Maakondliku tähtsusega taristuobjektid, mis vajavad investeeringuid:

Valdkond	Objekt	Teostaja	Finantseerimise allikad
Haridus	TLÜ Haapsalu Kolledži õppetaristu arendamine	TLÜ HK ja TLÜ	Riik
	Haapsalu Kutsehariduskeskuse õppebaaside uuendamine	HTM, HKHK	Riik
	Noarootsi Gümnaasiumi õppetaristu arendamine	HTM, NG	Riik
Sotsiaalhoolekanne ja tervishoid	Läänemaa Haigla (koos hooldus-õenduskeskusega)	SA Läänemaa Haigla, PERH	EL
	Haapsalu esmatasandi tervishoiukeskuse arendamine	SA Läänemaa Haigla, PERH	EL
	Lihula tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandekeskuse arendamine	SA Lõuna-Läänemaa Tervishoiu ja Sotsiaalhoolekande Keskus	EL
	Koluvere Kodu arendamine	AS Hoolekandeteenused	Riik
Kultuur	Lihula kultuurikeskuse renoveerimine ja arendamine	Lihula vald	Riik, EL
Sport	Lihula spordihoone ja staadioni rekonstrueerimine	Lihula vald	KOV, EL
	Haapsalu universaalhalli II etapp	Haapsalu linn	KOV, EL
Turism	Haapsalu piiskopilinnuse restaureerimine ja arendamine	SA Piiskopilinnus	EL, KOV
	Palivere Turismi- ja Tervisespordikeskuse edasiarendamine	SA Põhja-Läänemaa Turismi- ja Spordiobjektide halduskeskus	LOVL), Kultuuriministeerium, EAS, SA Eesti Terviserajad jpt
	Eesti Loodusturismi Keskuse loomine (ELK) Matsalu rahvusparkis Penijõel	Estonian Nature Tours	Estonian Nature Tours, EL,
	Traditsiooniliste ajalooliste Puulaevade Keskuse loomine	Puulaevaselts „Vikan“	Puulaevaselts „Vikan“, KOV, EL

	Haapsalu raudteemuuseumi renoveerimine ja arendamine	Haapsalu linn	Riik, EL, KOV
	Lihula mõisa ja linnusemäe väljaarendamine	Lihula vald	Riik, KOV, EL
	Haapsalu promenaadi pikendamine (Väike viik, Kastinina)	Haapsalu	KOV, EL
Ettevõtlus	Tööstusalade väljaarendamine ja parendamine – Haapsalus, Kiltsis, Lihulas, Taeblas, Virtsus ja Paliveres	Erasektor, KOV	Riik, EL, KOV
	Tervisedenduse ja taastusravi kompetentsikeskuse edasiarendamine	TLÜ HK	Riik, EL
	Loomeinkubaatori arendamine TLÜ HK ja HKHK baasil	SA LETS GO, TLÜ HK, HKHK, KOV	KOV, EL, TLÜ HK
Transport	Riisipere-Haapsalu-Rohuküla raudtee ja rongiliikluse taastamine	SA LAK, LMV, LOVL	Riik, EL,
	Haapsalu linnastu ja Pürksi vahelise püsiühenduse loomine	Noarootsi vald, Haapsalu linn, Ridala vald, LMV, MNT, KKA	KOV, LMV, riik
	Ühistranspordisõlme loomine Haapsalusse	Haapsalu linn, LOVL, LMV	Riik, KOV, EL

	Teedevõrgu parendamine: • Üdruma-Laiküla teelõik, 8 km • Suure-Lähtru-Ohtla teelõik, 4 km • Kirbla-Rumba teelõik 8,79 km • Lihula-Kloostri-Kirbla teelõik 2,7 km • Tuudi-Saastna teelõik 4,5 km • Kõmsi-Mõisaküla-Salevere teelõik, 18,8 km • Rame-Vatla teelõik 8,5 km • Lemmiküla-Jõgisoo teelõik 5,2 km • Vaisi-Kuijõe teelõik, 11,4 km • Aulepa – Ingküla teelõik 6,3 km • Herjava tee, 2,6 km • Ollimäe-Koluvere teelõik, 3 km • Tuksi-Spithami teelõik 4,9 km • Hara – Kudani tee 4,0 km	Riik, KOV	KOV, Riik
	Kergliiklusteede väljaehitamine: • Rannaküla-Oru hooldekodu, 4,8 km • Rannaküla-Taebla, 4 km • Haapsalu-Jõõdre, 8,5 km • Paralepa-Rohuküla, • Koluvere-Kullamaa, 4,8 km • Vidruka-Palivere, 1 km • Pürksi-Österby sadam 3,7 km • Herjava tee, 2,6 km • Risti-Virtsu mnt äärsed lõigud, 4,6 km	Riik, KOV	Riik, KOV
	Kergliiklusvõrgustiku väljaehitamine Haapsalu	Riik, KOV	Riik, KOV

	linnastus		
Sadamad ja lennuväljad	Sadamate ja nende ligipääsude väljaarendamine (Virtsu sadamad, Rohuküla, Sviby, Westmeri jahisadam, Suur-Holmi, Haapsalu Veskiviigi, Österby, Dirhami ja Nõva sadamad)	KOV, erasektor	Riik, EL, KOV, erakapital
	Kiltsi lennuraja taaskasutuselevõtt koos tööstusalaga arendamisega	KOV	KOV, riik

10. STRATEEGIA ELLUVIIMINE

10.1. Strateegia organisatsioon

Läänemaa strateegilised arendusdokumendid:

- Maakonna arengustrateegia, kui maakonna pideva ja tasakaalustatud arengu juhend, mis põhineb kõigi ühiskonnasektorite esindajate heal tahtel, koostööl, jätkupidevusel ja ühiskondlikul kokkuleppel.
- Valdkondlikud arengukavad, kui strateegia lahutamatud osad.
- Maakonnaplaneering koos seda täpsustavate teemaplaneeringutega.

Maakonna arengustrateegiat ei viida ellu, vaid järgitakse. Maakonna strateegia on põhimõtete, valikute ja kokkulepete kogum. Ellu viiakse valdkondlikke arengukavasid. Iga arengukava osaks on tegevuskava, mida viiakse ellu arendusprojektide kaudu.

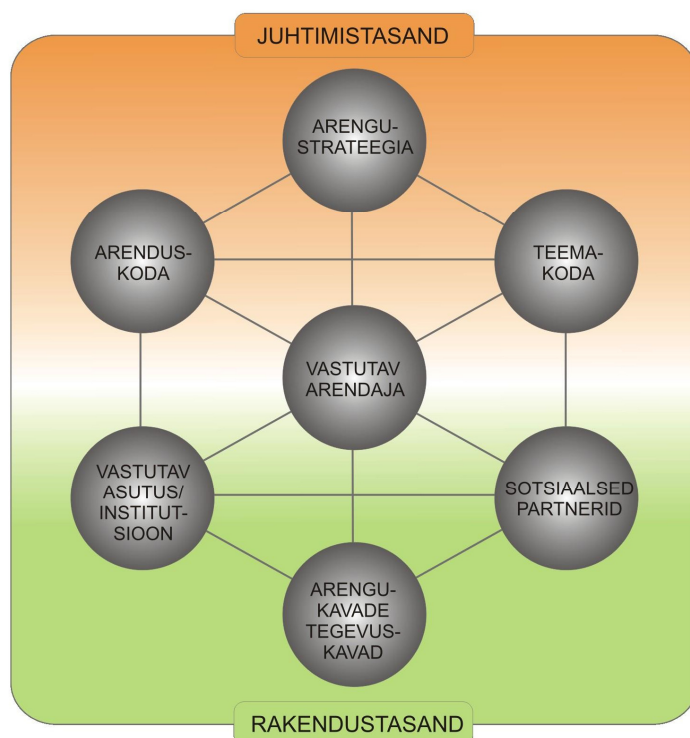
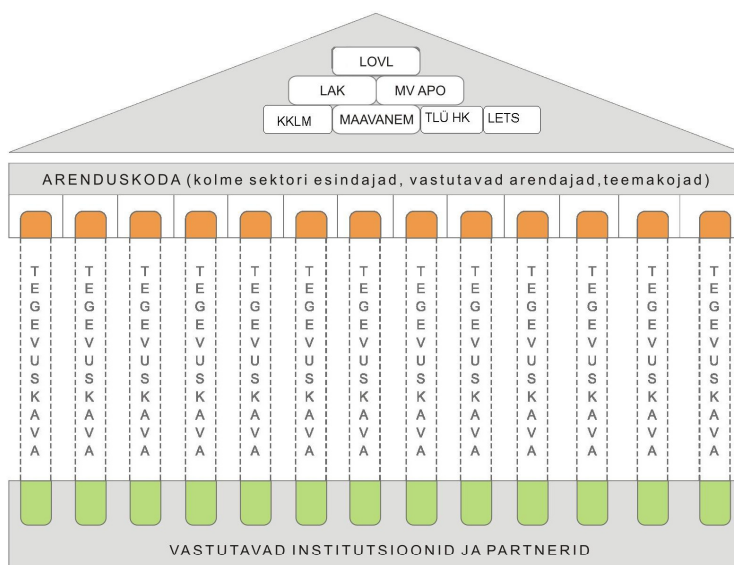
Strateegia organisatsioon on erinevatest maakonna tasandil tegutsevatest isikutest, organisatsioonidest ja nende vahel sõlmitud kokkulepetest moodustunud struktuur, mis tagab maakonna strateegia ja planeeringute järgmise ning valdkondlike tegevuskavade elluviimise pikaajalise perioodi jooksul.

Strateegia organisatsiooni moodustavad:

1. Üksikprojekte ellu viivad ettevõtted, asutused ja organisatsioonid, ehk „PARTNERID“.
2. Ettevõtteid, asutusi ja organisatsioone ühendavad esindusorganisatsioonid, katusorganisatsioonid, riigi või kohaliku omavalitsuse asutused või organisatsioonid, kes on kohustatud või on võimelised arendama teatud eluvaldkonda – ehk „VASTUTAVAD INSTITUTSIOONID“.
3. Esindusorganisatsioonis, katusorganisatsioonis, riiklikus- või omavalitsuslikus asutuses või organisatsioonis töötav isik, kelle kohustuste hulka käib vastava valdkonna arengu koordineerimine maakonnas, kes vastutab vastava valdkonna arengukava ellumise eest – ehk „VASTUTAVAD ARENDAJAD“.
4. Vastava valdkonna partneritest moodustatud töörühm, kes viib ellu valdkondlikus arengukavas seatud eesmärgid ja teeb ettepanekuid arengukava muutmiseks ehk TEEMAKODA. Teemakoda juhib valdkonna vastutav arendaja.
5. Maakonna ARENDUSKODA – laiapõhjaline, erinevate sektorite esindajatest ja teemakodade juhtidest koosnev koostöökogu, maakonna arendustegevuse kõrgeim organ, maakonna arendustegevuse tuumik.
6. MAAVANEM – maakonna tasakaalustatud arengu tagaja, strateegia järgmise ja arengukavade elluviimise eest vastutav kõrgeim ametiisik, maakonna ARENDUSKOJA juht.
7. KOHALIKE OMAVALITSUSTE LIIT – põhiliste arendusprojektide elluviivate, toetavate ja planeeringute kaudu suunavate institutsioonide – kohalike omavalitsuste katusorganisatsioon.

8. MAAVALITSUSE ARENGU- JA PLANEERINGUOSAKOND JA LÄÄNEMAA ARENDUSKESKUS kui maakondlikud arendusüksused, mille põhiline ülesanne seisneb maakonna strateegilise planeerimise protsessi korraldamises ja seiramises, maakondliku arendustegevuse koordineerimises, toetamises, nõustamises ja initsieerimises.

Joonis 5. Maakonna arendusstruktuur ja arendusorganisatsioon

Maakonna vastutavad institutsioonid ja arendajad

	Valdkond	Teemakoda	Teemakoja juht/vastutav arendaja	Vastutav institutsioon
	Maakonna arengustrateegia	Arenduskoda	Maavanem	LMV
1.	Ettevõtlus	Ettevõtlus	SA LAK juhatuse liige	SA LAK
2.	Turism	Turism	MTÜ Läänemaa Turism juhatuse liige	MTÜ Läänemaa Turism
3.	Üldharidus	Haridus	LMV HSO juhataja asetäitja	LMV
4.	Kõrgharidus	Haridus	LMV HSO juhataja asetäitja /TLÜ HK direktor	TLÜ HK
5.	Kutseharidus	Haridus	LMV HSO juhataja asetäitja /HKHK direktor	HKHK
6.	Alusharidus	Haridus	LMV HSO juhataja asetäitja	LMV
7.	Täiskasvanuharidus	Haridus	LMV HSO juhataja asetäitja	TLÜ HK
8.	Noorsootöö	Noorsoo	LMV HSO noorsootöö nõunik	LMV
9.	Sporditöö	Sport	Spordiliit "Läänela"	LMV
10.	Kultuur	Kultuur	LMV HSO kultuurinõunik	LMV
11.	Põllumajandus	Maaelu ja põllumajandus	LMV maaelu peaspetsialist	LMV
12.	Maaelu	Maaelu ja põllumajandus	LMV maaelu peaspetsialist/KKLM juhataja	MTÜ KKLM
13.	Ruumilne planeerimine	Keskkond	LMV APO juhataja asetäitja	LMV
14.	Sotsiaal (sotsiaalhoolekanne, tööhõive, tervis ja tervisedendus)	Sotsiaal	LMV HSO juhataja	LMV
15.	Mainekujundus	Mainekujundus	LMV kantselei avalike suhete peaspetsialist	LMV
16.	Turvalisus (Turvalise kodukandi liikumine jm)	Turvalisus	Maakonna tervisedendaja	LMV
17.	Infrastruktuur ja transport	Infrastruktuur ja transport	LMV APO	LMV

10.2. Rahastamine

Arengustrateegia elluviimine toimub kohalike omavalitsuste, maavalitsuse, riigiasutuste ja eraõiguslike organisatsioonide vahenditest ning riiklike ja välisabi fondide-programmide toel.

Arenduskoda koondab igal aastal koostöös teemakodade juhtidega arengukavade raames elluviidavate tegevuste kaasfinantseeringu vajadused järgnevas kaheks aastaks ning esitab kooskõlastatud taotluse Läänemaa Omavalitsuste Liidule selle eelarve koostamise ajal.

10.3. Mõõdikud

1. Maakonna elatustase on kõrgem Eesti keskmisest
Läänemaa keskmine brutopalk/Eesti keskmine brutopalk, s.h töö- ja teenistusleping ning avalik sektor
Ravikindlustusega kaetud
Rahuldatud toimetulekutoetuse taotluste arv/pereliikmete arv/summa, €
Välja makstud täiendavad sotsiaaltoetuste ja muude sotsiaaltoetuste arv/summa, €
16-a ja vanemate pikaajalise haiguse olemasolu, % LM elanikest/% Eesti elanikest
Miinimumpalga saajate arv
2. Igal läänlasel on töökoha ja eneseteostuse võimalus Läänemaal
Registreeritud töötud/osakaal Läänemaa tööealisest elanikkonnast/Eesti
Maksumaksjate arv/osakaal Läänemaa tööealisest elanikkonnast/Eesti
Avalike teenistujate arv
Erasektori töötajate arv (sh FIE-d)
Majanduslikult aktiivsed üksused/ettevõtted
• < 10 töötajat • 10-49 töötajat • 50-249 töötajat • 250 töötajat
Tehnoparkide ja tööstusalade arv
Investeeringud maakonda (eurot) (ca 25-33 programmi)
MTÜ Kodukant Läänemaa liikmete arv
Aktiivsete külaühenduste arv (rahataotlejad)/ühenduste arv
Harraskollektiivide arv maakonnas
3. Maakonna elanike arvu muutus on positiivsem võrreldes Eesti keskmisega
Elanike arv/muutus vrd eelmise aastaga, LM/muutus Eesti
Sünnid/surmad
Asustustihedus (in/km ²)
Sisseränne/ väljaränne/ rändesaldo
Spordiehitiste arv (s.h rajatised, rajad, hooned, orienteerumiskaardid)
Lasteaias käivate laste arv/kohtade vajadus
Eluruumide arv

Traumade tagajärjel surmade arv
Maakonna raviastutuste poolt registreeritud esmaste diagnooside arv
Poisid (0-15. a)
• Mehed
• Tüdrukud (0-15. a)
• Naised
Traumade arv
• Poisid
• Mehed
• Tüdrukud
• Naised
Noorte (16-25) osakaal elanikkonnast
4. Maakonnas on avalikud ja erasektori esmatasandi teenused kättesaadavad ja kvaliteetsed
Avalike ja esmatasandi teenuste pakkumine vastavalt lisale 1
Ühistranspordiühenduse korraldamine vastavalt lisale 1
5. Maakonnas on võimalik omandada heatasemelist üld-, kutse- ja kõrgharidust
Riigieksamite tulemused. Läänemaa keskmise punktisumma võrdlus Eesti keskmisega:
• Eesti keel
• Matemaatika
• Inglise keel
Põhiharidusest õpingute katkestajaid/osakaal põhikooli astujatest
Pedagoogilise haridusega pedagoogide suhe pedagoogide üldarvu
TLÜ HK tasemeõppe üliõpilaste arv (sügissemestril)
TLÜ HK tasemeõppe õpingute katkestajaid/osakaal tasemeõppesse astujatest
TLÜ HK täiendõppe õpilaste arv
Kõrghariduse, magistri- ja doktorikraadiga tööjõu osatähtsus maakonnas, %
HKHK tasemeõppe õpilaste arv (sügissemestril)
HKHK tasemeõppe õpingute katkestajaid/osakaal tasemeõppesse astujatest
HKHK täiendõppe õpilaste arv
6. Läänemaal on väga hea ja kiire ühendus pealinna regiooniga
Busside väljumised Tallinnasse erinevatel aegadel

10.4. Seire

Arengustrateegia tulemuste mõõtmise ja hindamise eest vastutab Lääne maakonna arenduskoja juht, Lääne maavanem. Seiret korraldab ja seireraporti koostab LMV APO. Seire toetub valdkondlike arengukavade seireandmetele.

Valdkondlike arengukavade seiramist korraldab vastava teemakoja juht.

Arengustrateegia läbivaatamine toimub üks kord aastas ja selle käigus tehtud muudatuste sisseviimise strateegiasse otsustab arenduskoda.

Maakonna arengustrateegia ja selle muudatused kinnitatakse maavanema korraldusega.

Maakonna arengustrateegia, selle muudatused ja seireraport avalikustatakse Lääne maavalitsuse kodulehel.